

חובל בחבירו

	תב - תכז: חובל בחבירו	
2	החובל בחבירו חייב בחמשה דברים, וכיצד משערין אותם, והמבייש בדברים תלמיד חכם וע"ה	תב
13	המבייש חבירו שלא בכוונה והחובל בחבירו שלא בכוונה	תכא
17	צריך החובל לפייס הנחבל שימחול לו	תכב
18	נגף אישה ויצאו ילדיה, וכיצד שמיין דמי ולדות	תכג
19	החובל באביו ואמו או החובל בבניו או החובל בחבירו בשבת	תכד
22	חייבי מיתות בית דין היאך דנים אותם בזמן הזה	תכה
25	חייב אדם להציל את חבירו בין בגופו בין בממונו	תכו
27	מצות עשה להסיר כל מכשול שיש בו סכנת נפשות ועשיית מעקה לגנו	תכז

חובל בחבירו

הלכות חובל בחבירו

סימן תכ – החובל בחבירו חייב בחמשה דברים, וכיצד משערין אותם, והמבייש בדברים תלמיד חכם וע"ה:

(א) אסור לאדם להכות חבירו¹ ואם הכהו עובר בלאו שנאמר (דברים כה, ג) פן יוסיף ואם הקפידה תורה בהכאת רשע(א) שלא להכותו יותר על רשעו קל וחומר בהכאת צדיק, והמרים יד על חבירו להכותו, אע"פ שלא הכהו נקרא רשע(ב). הוגה: וע"ל סימן תכא סעיף יג, ודין הכאת איש לאשתו עיין בלבוש העזר סימן קנד דיך אומרים דיך חרם קדמונים בלאס המכה לחבירו(ג), ונריכין להתיר לו כדי ללכפו למנון עשירה(ד), ומיד שמקבל עליו לעשות דין מתירין לו לע"פ שאין המוכה מתלכה:

(א) בהכאת הרשע - דשם בקרא ארשע קאי (סמ"ע).

(ב) אעפ"י שלא הכהו - דכתיב (שמות ב יג) רשע למה תכה רעך, הכית לא נאמר אלא תכה (סמ"ע).

(ג) דיך חרם קדמונים באדם המכה לחבירו וצריכין להתיר לו כו' - הלשון משמע דאין צריך לנדותו עתה מחדש, אלא מנודה ועומד זה המכה מהחרם שהחרימו על זה הקדמונים, וקאמר דצריך להתיר עתה אותו חרם למי שעברו. ונ"ל דה"ה היכן שנזכרו בדברי האחרונים שהקהילות החרימו ע"ז או שיש בו חרם רבינו גרשום, נמי פירושו הכי שאין צריך לנדותו עתה מחדש אלא שהוא מותר ועומד העובר על דברי תקנות. ומדסתם הרמ"א וכתב ז"ל, וצריכין להתיר לו כו', משמע דר"ל כסתם התרת נדוי שהוא בג' וכמ"ש ביו"ד סימן של"ד סעיף כ"ד (סמ"ע).

(ד) להתיר לו כדי לצרפו למנין - איש רע מעללים שהכה באגרופ רשע לבן תורה עד שפוך דם, ובעו"ה רבו עוזרי זרוע רשע ואין דורש ואין מבקש, והנה המכה הוא אבל על אביו ואמו ומתפלל לפני התיבה, ונסתפק השואל אם לענות אחריו אמן יהש"ר וקדושה. אין ברכותיו ותפלותיו כתפלת הכותים שאין עונים אחריהם אמן, שהרי ברכותיו כולם לה', אלא מחמת עונש וקנס נידוהו הקדמונים ז"ל, ולא יצורף לדבר שבקדושה, ואם יתפלל בחזקה לא יענה

¹ ועי' רמ"א אה"ע קנד ס"ג: איש המכה אשתו, עבירה היא בידו כמכה חבירו. ועיי"ש בגר"א שציון לבה"ג: עונשו יותר ממכה חבירו דבחבירו אינו חייב בכבודו ובאשתו חייב בכבודה לכבדה יותר מגופו עולה עמו ואינה יורדת עמו לחיים ניתנה ולא לצער ועונשו גדול ממכה חבירו כי היא יושבת לבטח אתו ודמעתי מצוייה.

עי' לעיל הערה **Error! Bookmark not defined.**, ועי' אג"מ או"ח ח"ג סי' עח: על חבלה קטנה כזו שהוא גם בלא צער ובלא בושתי אין זה דרך נציון ובזיון כשנותן לו רשות ואין מקפיד על זה שאינו עובר בהל"ת דלא יוסיף שהוא כדרך שחוק בעלמא, דהלאו אינו עובר אלא כשהוא דרך נציון ובזיון כדאיתא ברמב"ם שם וממילא לא שייך מלקות. אבל בחבלה גדולה שהוא דרך נציון ובזיון לא תועיל נתינת הרשות לסלק האיסור מעליו מאחר שאף הוא עצמו אסור לחבול בעצמו. ועיי"ש סי' לו: ואדרבה הא יש להסתפק אם מותר לעשות ניתוח אף כזה שאין בו סכנה דעכ"פ הא איכא איסור חובל דאף בעצמו אסור לחבול. אבל מסתבר מאחר שהוא לכוונת רפואה ליכא איסור, דהא ברמב"ם פ"ה מחובל ה"א כתב כל המכה אדם כשר מישראל דרך נציון ה"ז עובר בלא תעשה ואיכא גירסא דרך בזיון [עי' יהודה יעלה י"ד ח"א סי' רמט - ז"ל הרמב"ם רפ"ה מחובל הנ"ל כל המכה אדם וכו'] דרך נציון [נ"א בזיון] עובר בל"ת וכו' וכ"ה לשון הסמ"ג וחרדים הנ"ל. הרי דלא אסרה תורה אלא דוקא דרך בזיון וטעמא נ"ל מלשנא דקרא דיהיב טעמא פן יוסיף וכו' ונקלה אחיך וכו' הרי דעל בזיונו חסה התורה], ומשמע שתנאי זה דדרך נציון או דרך בזיון קאי גם ארישא על הא דאסור לאדם לחבול בין בעצמו בין בחברו, וכיון שהוא בשביל רפואה הרי אינו ענין נציון ובזיון מותר. ועיי"ש (ח"מ ח"א סי' ג): לכן אין להחשיב זה שמכין לאפרושי מאיסורא ולקיים עשה וכן אב את בנו לחנכו להותר מכללו שהרי אינם דרך נציון. ועיי"ש (ח"ב סי' סו): מזה שיש להתיר להנערה ליפות עצמה אף שהוא ע"י חבלה כיון שאינו דרך נציון ובזיון אלא אדרבה לטובתה. ועי' הערות הגר"ש אלישי כתובות לב ע"ב: פירש הרמב"ם דכל הלאו דלא יוסיף שייך רק היכא דהוה דרך נציון דהיינו בכוונה להזיק וכדומה.

חובל בחבירו

הצבור אחריו אמן, והכל כדי לרדות ולכוף כאגמון ראשו עד ישוב. אך בעו"ה בנידון זה אשר אין איש שם על לב לענשו ולהפרישו וכל הציבור על ימינו, ולשחוק יהיה בעיניו אם יודע שאין היחידים הללו עונין אמן אחר ברכותיו, נמצא הם יפסידו עניית יהש"ר וקדושה והוא יעמוד במדרו ויוסיף חטא על פשע, אין בידינו להעמיד הדת על תילה, ואם באנו לדון כמוחרמים כל המחויבים נדוי ע"פ תקנת רבותינו ז"ל בזה"ז, לא נוכל להתעסק עם רוב בנין אנשי הדור הזה (פ"ת).

(ב) הכהו מכה שאין בה שוה פרוטה, לוקה כיון שאין בה חיוב ממון(ה), ואפילו הכה עבד כנעני לוקה הוא שהרי חייב במצות(ו):

(מ) כיון שאין בו חיוב ממון - אבל אם יש בו חיוב ממון נותן ממון ואין מלקין אותו אף על גב דאתרו ביה, ועיין לקמן ריש סימן תכ"ד סק"ג ??? מה שכתבתי עוד מזה (סמ"ע).

(נ) ואפילו הכה עבד כנעני לוקה - לאו דווקא של חבירו אלא ה"ה שלו (סמ"ע), וי"א דדוקא בשל אחרים חייב אבל בשלו פטור, כיון שיש לו רשות להכותו להוכיחו כמ"ש רמ"א לקמן סימן תכ"א סעיף י"ג, משו"ה פטור אף אם חבל בו, כמו שמצינו שפטור הרב מגלות אם הרג תלמידו ע"י הכאה של הוכחה (ט"ז), י"א דווקא של חבירו, ודלא כסמ"ע (פ"ת).

(ג) החובל בחבירו חייב בחמשה דברים(ז): נזק, צער, רפוי, שבת, בושת, אם החבלה בענין שיש בה כל החמש. הגה: יש אומרים ללריך ליתן גם כן תוספות מזונות הלריכין בחליו ממה שהיה אוכל כשהיה צריא, ונראה לי דככלל ריפוי יחשב. ואם אין בה אלא ד' משלם ד' ואם ג' ואם ב' ואם א' א':

(ח) חייב בחמשה דברים - וה' דברים אלו משתלמין מן היפה שבנכסיו כדין כל המזיקין (ש"ך).

(ד) כיצד: קטע ידו או רגלו או אצבע א' או שחסרו א' מכל אבריו, נותן לו כל ה' הדברים: (ה) הכהו על ידו וצבתה(ח) וסופה לחזור, או הכהו על עינו ומרדה וסופה לחזור, אין כאן נזק ונותן לו שאר ארבע דברים:

(מ) על ידו וצבתה - היינו נפחה (סמ"ע).

(ו) הכהו על ראשו וצבתה, אין כאן נזק ושבת ונותן לו שאר השלשה דברים:

(ז) הכהו במקום שאינו נראה ולא ראהו שם אדם(ט), אינו נותן לו אלא צער וריפוי:

(ט) הכהו במקום שאינו נראה ולא ראהו שום אדם - פירוש, תרתי בעיני, שלא ראוהו בשעת הכאה וגם שתהא המכה עומדת במקום שלא תהיה נראית לאחר זמן (סמ"ע).

(ח) הכהו במטפחת שבידו או בשטר וכיוצא בזה, אין כאן אלא בושת, ויש אומרים לוקא סהוא במקום רואין:

(ט) כוואו בשפור על צפרנו במקום שאינו עושה חבורה ואינו מעכבו ממלאכה, אינו נותן אלא צער, ואם היה במקום רואין חייב צנוסת:

(י) השקוהו סם או שסכו סם ושינהו ממראה עורו, אינו משלם לו אלא ריפוי בלבד(י):

(י) אלא ריפוי לבד - כדי להחזירו למראה עורו (סמ"ע).

(יא) הכניסו בחדר וסגר הדלת עליו ובטלו ממלאכתו אינו נותן אלא שבת בלבד. אבל אם היה כבר בחדר וסגר עליו מלצאת, הוי גרמא בניזקין(יא) ופטור מדיני אדם²:

(יא) הוי גרמא בניזקין - דומה לזה כתבו לעיל בסימן שס"ג סעיף ו' בסגירת בית חבירו ומעכבו מלדור בו (סמ"ע).

(יב) גילח שער ראשו אינו נותן לו אלא בושת(יב). סכו בסם עד שאין סוף השער לחזור, חייב בה' דברים שהרי מצטער מן הסם(יג), ושבת שהרי הוא ראוי לרקד ולנדנד שער ראשו בשעת ריקוד(יד) ונמצא בטל ממלאכה זו:

(יב) אלא בושת - דסופו לחזור השערות (סמ"ע).

(יג) שהרי מצטער מן הסם - שעושה בקעים בראשו מחמת חריפותו וצריך ריפוי לרפאותו, ונזק אין לך נזק גדול מזה שלא יהיו לו שערות לעולם לחמם בהן ראשו, גם בושת יש לו מזה,

² עי' אחיעזר ח"ב סי' ה שגוי חייב על גרמא וכן על היזק שאינו ניכר.

חובל בחבירו

הן בשעה שסכו כשאר מכה שיש לו בושת מה שרואין שהכהו, וגם אח"כ במה שרואין שאין לו שערות ונעשה קרח (סמ"ע).

(ט') ולנדנד ראשו - שכל זמן שראשו עליו יכאב אינו יכול להתעסק במלאכת ריקוד ונדנדו ראשו והוא שבתו, והאי שבת לאו בכל ענין מתחייב בו אא"כ מלאכתו היא בכך (סמ"ע).
(יג) המחסר את חבירו אבר שאינו חוזר חייב בכל הה' דברים, אפילו הפיל שינו חייב בכל שאי אפשר שלא יחלה פיו שעה אחת, אע"פ שהשן אין לו רפואה בשר השניים צריך רפואה: (יד) אפילו חסרו כשעורה מעור בשרו חייב בה' דברים שהעור אינו חוזר אלא צלקת(טו), פירוש: רוסס מכה שנתרפאה, לפיכך החובל בחבירו וקרע העור ויצא ממנו דם חייב בה' דברים:

(טז) אלא צלקת - פירוש, שחיתה המכה ובעור נשאר רושם המכה לעולם, אמנם בחובל בבתו אינה מקפדת עם אביה בשאר מקומות חוץ מפניה³, משא"כ איש זה עם איש אחר (סמ"ע).
(טז) כיצד משערים הה' דברים(מז): נזק, אם חסרו אבר או חבל חבורה שאין סופה לחזור, שמין אותו כאלו הוא עבד נמכר בשוק(יז) כמה היה שוה קודם שחבל בו וכמה נפחתו דמיו אחר החבלה וכך יתן לו. הגה: ואם היה צעל אומנות כגון נוקב מרגליות וקטע לו ידו משערינו הזיקו כפי מה שהוא, אצל אס קטע רגלו שאין מזיק לו כל כוונתו, משערינו הזיקו כאלו לא היה צעל אומנות:

(טז) כיצד משערים הה' דברים כו' - אין גובין רק צער של שעת המכה, ולא צער הנמשך. ורפוי נותן ליד ב"ד מה שאמדהו וב"ד ישכור לו רופא אפי' אם יאמר המזיק אשלים לו דבר יום ביומו אין שומעין לו כי יאמר הניזק לא אטרח אותו להביאו כל יום ויום לב"ד, והרפוי והשבת נותנין מיד ליד משמע לידו ממש דומיא דשבת. ודין השבת הכל לפי מה שרגיל לעשו' אומנת, ואם הוא אינו רגיל במלאכה או מחמת עשירות או מחמת עצלות אינו נותן לו שבת כלל, ולא משנה אם הוא עושה מלאכה או מסתחר ומרוויח (פ"ת בשם השבו"י).

(טז) כאלו הוא עבד נמכר בשוק - י"א כאילו נמכר להיות עבד עברי, וי"א דשמינן ליה כמו עבד כנעני נמכר לעבד לעולם, כי גם חסרון אברו הוא לעולם, משא"כ עבד עברי שאינו נמכר אלא לו' שנים, ואם באנו לשומו בכל ו' שנים פעם אחר פעם יעלה לערך יותר ממה שיעלה הערך כששמין אותו פעם אחת. ואפילו הוא אדם חשוב שיימין נזקו כעבד, ואשר נגע בכבוד חשיבותו זהו משלם לו בכלל בושת שהיא משתלמת לפי המתבייש כדלקמן סעיף כ"ד, אבל לענין נזק הכל שוין (סמ"ע).

(טז) שאינו מזיק לו כל כך - יראה דשומא זו ששמין לאדם כפי מלאכתו, היינו דוקא להוסיף בשומא, כגון אם קיטע ידו של עבד נוקב מרגליות, אבל אם קיטע רגלו והיתה שומתו פחותה משומת עבד העומד לשימוש, לפי שהעבד הנוקב מרגליות אין רבו מקפיד כ"כ על חסרון רגלו שעדיין הוא ראוי למלאכתו ראשונה ויותר יהיה עתה קבוע במלאכתו, לא ישומו אותו כנוקב מרגליות, דמסתברא שלא יפסיד באומנותו, לפי שאם ירצה לא יעשה דבר זה ויהיה כשאר כל אדם הנמסר לכל מיני תשמיש (סמ"ע).

(טז) צער כיצד: הרי שקטע אצבעו, אומדים כמה אדם רוצה ליתן בין לקטע לו אבר זה בסייף(יט) או לקטוע אותו בסם אם גזר המלך לקטוע אבר בסייף, ומה שיש בין זה לזה משלם לו. הגה: וצמקוס לאיכא נער לחוד, משערינו אס היה גוזר המלך לכוותו(כ) אותו צפוד על כפרנו וכדומה כמה היה נותן להנצל מלער זה:

(טז) אם גזר המלך לקטוע בסייף. שהרי גם כאן גזר המלך הש"י שכאשר עשה וחתכו לחבירו בסייף כן יעשה לו, אלא שלמדנו שעשייה זו היא נתינת ממון, ומשו"ה אף שישלם לו דמי נזק ידו עדיין עליו לשלם מה שציערו בקטיעת היד, ומן הדין עליו לשלם לו דמי צער קטיעת סייף כמו שעשה, אלא שמשום דמה שקיטע ידו דחבירו כבר נעשה, ולקטוע ידו לכתחילה אין אדם לוקח דמים הרבה, משו"ה אמרו חכמים לשער כמה היה כשהיה נותן לחתוך בסם למי שנגזר עליו חתיכת סייף (סמ"ע).

(טז) אם היה גוזר המלך לכוותו כו' - אבל אין שמין כמה אדם רוצה ליקח להכוות אותו בשפוד, דאין אדם לוקח הרבה כדי להצטער בתחילה בכזה וכנ"ל בס"ק (יט) (סמ"ע).
(יז) כיצד משערין השבת: אם לא חסרו אבר אלא חלה ונפל למשכב או צבתה ידו וסופה

³ לבדוק אם יש שו"ע על זה.

חובל בחבירו

לחזור, נותן לו שבתו של כל יום ויום כפועל במל(כא) של אותה מלאכה שבטל ממנה, ואם חסרו אבר כגון שקטע ידו נותן לו דמי ידו שהוא הנזק, ושבת רואין אותו כאילו הוא שומר קשואין, ורואין כמה הוא שכר שומר קשואים בכל יום ועושין חשבון כל ימי חוליו של זה ונותן לו, וכן אם קטע רגלו רואין אותו כאלו הוא שומר על הפתח, סימא את עינו רואין אותו כאלו הוא מוחץ ברחים, וכן כל כיוצא בזה. הגה: ודוקא צסתס צני אלס קאינן צני אומנות, אצל אלס הוא צן אומנות ויכול לעסוק במלאכתו אחר חליו, משערין השבת כפי המלאכה דבטל מיניה:

(כב) כפועל בטל כו' - היינו נותן לו כפועל בטל של אותה מלאכה דבטל ממנה, ורואין כמה היה רוצה ליקח ויהיה בטל, וזה תלוי כפי מה שהוא מלאכתו, שיש מלאכה כבידה ושכרה מועט שהיה לוקח מעט שישב בטל, ויש מלאכה קלה ששכרה הרבה וצריכין ליתן לו הרבה שישב בטל ממנה ואם הוא אדם שהבטלה קשה לו כאוכלסי דמחוזא צריך ליתן לו כל שכרו, ואם חסרו אבר כבר נתן לו נזק שהוא דמי האבר, כגון אם קטע ידו כבר נתן לו מה שששה פחות לפי שאינו יכול לעשות מלאכה בידו, אבל עדיין הוא ראוי לשמור קישואין לכשיתרפא, לפיכך נותן לו כל ימי משך חליו בכל יום ויום כמו שנותנין לשומר קישואין [ובסעיף שאחר זה יתבאר דנותנין לו מיד הריפוי והשבת דכל ימי חליו, והוא לטובת המכה וכמו שיתבאר שם], וכן אם שיבר רגל אחת עדיין הוא ראוי לשמור קישואין [וכן אם נחתך ידו ורגלו אחת], שבר שתי רגליו אינו ראוי לשמור קישואין [דשומר קישואין צריך לסבב הגנים ולילך בכל צד לשומרם] אבל ראוי לישב במקום אחד לשמור הפתח וכן יתן לו כל ימי משך חליו [והמותר עולה לו בדמי נזקו שהוא בזה יותר גדול מאילו לא חיסר אלא רגל אחת וכן בסימא עינו בסמוך, והכלל, כל שהשבת יותר מעט, נזקו יותר גדול], סימא לו עינו אחת עדיין הוא ראוי לו למלאכה ראשונה [פירוש, ונותן לו השבת כל ימי חליו מכאיבת עינו האחת כפועל בטל ממלאכתו הראשונה וכן"ל], סימא ב' עיניו אז אינו ראוי אחר שיתרפא אלא לטחון ברחיים וכן יתן לו כל ימי חליו. וכל זה הוא בסתם בני אדם שאינם בני אומנות, אבל אם הוא בעל מלאכה שמין השבת לאותה מלאכה שיכול לעשות אחר שיתרפא, כגון אם הוא מלמד תינוקות וקיסע את ידו או שיבר את רגלו, לאחר שיתרפא הוא ראוי למלאכתו, וגם אם היה נוקב מרגליות ושיבר את רגלו לכשיתרפא ראוי הוא למלאכתו, ולמה ישומו אותו בימי חליו כשומר קישואין (סמ"ע).

(יח) כיצד משערין הריפוי: אומדים בכמה ימים יחיה מחולי זה וכמה הוא צריך, ונותן לו מיד ואין מחייבים אותו לתת דבר יום ביומו ודבר זה תקנה היא למזיק(כב), וכן השבת אומדין אותו ונותן הכל מיד, אם היה מתגלגל בחוליו והולך וארך החולי יותר על מה שאמדוהו אינו מוסיף לו כלום, וכן אם הבריא מיד אין פותחין ממה שאמדוהו:

(כג) ודבר זה תקנה הוא למזיק - דאם היה צריך לתת לו שכר ריפוי דבר יום ביומו, שמא יתרשל המוכה ברפואתו באמרו דמי הרפואה הן על המכה, אצערנו בזה כדי שיוציא הרבה דמים, וזה שמסיק וכתב דאם היה מתגלגל וארך החולי אינו מוסיף לו כלום. ואף דלפעמים יהיה להמכה בזה הפסד, דאם הבריא מיד דאין פותחין לו מהאומד כדמסיק, זהו דבר שאינו שכיח דיבריא קודם זמן שאמדוהו לכך, משא"כ בהמשך חליותו דאיכא למיחש (סמ"ע).

(יט) אמר המזיק אין רצוני בתקנה זו אלא ארפאנו דבר יום ביומו שומעין לו. הרי שלא פסק עמו(כג) אלא היה מרפא יום ויום ועלו בו צמחים מחמת המכה או נסתרה המכה אחרי שחייתה, חייב לרפאותו ולתת לו דמי שבתו. עלו בו צמחים שלא מחמת המכה(כד), אינו חייב לרפאותו ולא לתת לו דמי שבתו:

(כד) [כב] הרי שלא פסק עמו כו' - משמע דאפילו סתמא נמי כל שלא פסק ונתן דבר יום ביומו ועלו בו צמחים חייב בריפוי ושבת הצמחים, משו"ה דרך המכה לדרוש טובתו ולפסוק וכן"ל בסעיף י"ח (סמ"ע).

(כז) שלא מחמת מכה - אפילו א"ל אל תאכל מיני מתיקה והוא אכלם ועלו בו צמחים, כיון דעבר על דברי הרופא שלא מחמת מכה מיקרי (סמ"ע).

(כ) עבר על דברי הרופא והכביד עליו החולי, אינו חייב לרפאותו:

(כא) אמר לו המזיק אני ארפא אותך או יש לי רופא שמרפא בהנם, אין שומעין לו(כה) אלא מביא רופא אומן ומרפאו בשכר:

חובל בחבירו

^(כ) אין שומעין לו - אם אמר אני ארפאך יאמר לו דמית עלי כאריא ארבא, ועל רופא אחר חנם יאמר רופא שאינו מקבל תשלומין אין מדקדק ברפואתו (סמ"ע).

(כב) אם יאמר המזיק אביא לך רופא ממקום רחוק שיקח שכר מועט, יכול הנחבל לומר לו הרופא שהוא במקומו מדקדק יותר שלא יפסיד המהאתו:

(כג) אמר הנחבל תן לי שכר הרופא ואני ארפא את עצמי, יכול החובל לומר לו שמא לא תרפא עצמך יפה ויקראו אותי מזיק לעולם:

(כד) כיצד משערין הבושת, הכל לפי המבייש והמתבייש, אינו דומה מתבייש מהקטן למתבייש מאדם גדול ומכובד שזה שביישו הקל בושתו מרובה (כו). הגה: וכן המתבייש לפי מה שקצוהו גדול צושתו מרובה, והמזכזה כהן צושתו יותר גדולה מצאיש אחר:

^(כז) שזה שביישו הקל בשתו מרובה - דבושת אדם בינוני מרובה משל אדם נכבד ומזולזל (סמ"ע).

(כה) צעק באזנו וחרשו, פטור מדיני אדם (כו) והייב בדיני שמים. אחזו ותקע באזנו (כח) וחרשו או שהכהו באזנו וחרשו, נותן לו דמי כולו אם אינו בעל אומנות, ואם הוא בעל אומנות וראוי עדיין לאותו אומנות, רואים כמה נפחתו דמיו ונותן לו (כט):

^(כט) פטור מדיני אדם כו' - דכל שלא אחזו לעשות מעשה בגופו גרמא בעלמא מיקרי, ומ"מ חייב בדיני שמים כיון שנחרש בסיבתו (סמ"ע).

^(ל) ותקע באזנו כו' - אף דלא תקע באזנו אלא הכה על הכותל כנגד אזנו ונתחרש, חייב אם אחזו (סמ"ע).

^(לז) רואים כמה נפחתו דמיו - היינו שאינו צריך ליתן דמי כולו ששוה לפי אומנותו, דהא עדיין ראוי לאומנות הזה, אבל עכ"פ צריך ליתן דמי כולו ששוה אילו לא היה בעל אומנות, ועיין בסמ"ע ס"ק (יח) (פ"ת).

(כו) סימא עינו ולא אמדוהו קטע ידו ולא אמדוהו וקטע רגלו ולא אמדוהו ואח"כ חרשו, הואיל ולא אמדוהו בכל נזק ונזק נותן לו דמי כולו (ל). הגה: ומחויב ליתן ענין ופיזי וצטת של כל מכה ומכה רק שאומרים הכל ציחד. אמדוהו לכל נזק ונזק (לא) ואחר כך אמדוהו לכולו, אין גובין ממנו אלא דמי כלו בלבד, ואם תפס הניזק נזק כל אבר ואבר ודמי כלו אין מוציאין מידו (לב). הגה: וכבר נתבאר סימן שפח דיש חולקין וסניחא לכו ללא מהני תפיסה:

^(ל) נותן לו דמי כולו - לענין נזק ושבת אין חילוק בין חד אומדנא ובין כל אבר ואבר לבד, דבכל שומא שמיין כמה נחסרו דמיו בשביל אותו אבר עד שיצטרפו כל אבריו יחד, וגם שבת שבין הכאה להכאה פשיטא שנותן לו כי עדיין הוא ראוי למלאכה כשיתרפא כל זמן שלא חרשו, ואין חילוק אלא לענין צער וריפוי ובושת, ודבר פשוט דצריך ליתן לו צער ריפוי ובושת של כל מכה ומכה בפני עצמה, אלא יותר יעלו כשישומו כל מכה ומכה בפני עצמה ממה שיעלו כשישומו כאילו עשאן כולם כאחד, ואין ביניהן אלא דבר מועט, אבל בנזק ושבת אפילו מועט כזה אין ביניהן, כי גם לבסוף שמיין כמה נפחתו דמיו בשביל כל אבר ואבר בפני עצמו. וז"ש הרמ"א דנותן לו צער ריפוי ובושת באומדן הכל יחד, שבהן יש נ"מ בין אומדן יחד או כל אחד ואחד בפני עצמו, משא"כ בנזק ושבת דאין ביניהן חילוק כלל (סמ"ע).

^(לז) אמדוהו לכל נזק ונזק כו'. איבעיא דלא איפשטא הוא בגמרא ושיטת המחבר בכל תיקו דממונא דאם לא תפס דהוי קולא לנתבע וחומרא לתובע ואינו משלם לו אלא דמי כולו, ואם תפס דמי אומדן לכל אבר בפני עצמו מהני תפיסתו, ע"ז כתב הרמ"א בסמ"ע שפ"ח סעיף א' וז' נתבאר דיש חולקין וס"ל דלא מהני תפיסה בספיקא דדינא (סמ"ע).

^(לז) ואם תפס הניזק נזק כל אבר ואבר ודמי כולו אין מוציאין כו' - הראשון דמי כולו כמו שהיה בריא טרם שחבל בו כלל, והאחרון דמי כולו אחר שנגרעו דמיו מחסרון עינו וידו ורגלו, דודאי אם תפס דמי האיברים ודמי כולו כמו שהיה בריא מפקינן מיניה (סמ"ע).

(כז) כשבית דין מגבין לנחבל ארבעה דברים אין נותנים לחובל בהם שום זמן (לג), אבל אם לא עשה בו דבר אלא שביישו, נותנים לו זמן כיון שלא חסרו ממון (לד):

^(לז) אין נותנין לחובל שום זמן כו' - משמע אפילו זיל נכסי דנתבע ודוקא כשנתחייב בדין אבל אם מבקש זמן להביא עדים לפטור נותנים זמן אף לחבלות אם זיל נכסיה (ש"ך).

חובל בחבירו

(ל^ד) אלא שביישו נותנין כו' - לבושת של חבלה אין נותנין זמן, כיון שלשאר דברים שגובין בחבלה אין נותנין זמן כיון דיש בהן חסרון ממון, אגבן גובין ג"כ צער ובושת אף על גב דלית בהו חסרון ממון, ודוקא בדבר שאין גובין עליו אלא דמי בושת לחוד הוא דנותנין זמן. ונראה דה"ה צער כשהוא לחוד כגון [כואו] בשפוד במקום שאין רואין, כיון דלית ביה חסרון ממון נותנין לו זמן, והא דכתב דין זה בבושת לחוד ולא בצער, משום דבמשנה וגמרא מעשה כך היה (סמ"ע).

(כח) כשם שאומדים למיתה(לה) כך אומדים לניזקין. כיצד: הרי שהכה חבירו בצרור קטן(לו) שאין בו כדי להזיק או בקיסם של עץ קטן וחבל בו חבלה שאין חפץ זה ראוי לעשותו, הרי זה פטור(לז) שנאמר (שמות כא, יח) באבן או באגרופ דבר הראוי להזיק, אבל חייב הוא בבושת(לח) בלבד שאפילו רקק בגופו של חבירו חייב בבושת, לפיכך צריכים העדים לידע במה הזיק ומביאים החפץ שהזיק בו לבית דין עד שאומדין אותו ודנין עליו, ואם אבד החפץ ואמר החובל לא היה בו כדי להזיק ונחבל אומר היה בו כדי להזיק, ישבע הנחבל ויטול(לט):

(מ^ה) כשם שאומדים למיתה כו'. דבמיתה כתיב בפרשת מסעי [במדבר ל"ה י"ז - י"ח] בהדיא אם באבן או בכלי אשר ימות בו הכהו, ופירושו רז"ל שיעור שימות בו (סמ"ע).

(ל^ו) בצרור קטן כו' - אומדין ג"כ המקום אשר הכהו עליו (סמ"ע).

(ל^ז) הרי זה פטור - דאמרינן מזלו גרם (סמ"ע), מ"מ חייב בדיני שמים, דלא גרע מהמבעית את חבירו ושאר דיני גרמא (פ"ת).

(ל^ח) אבל חייב בבשת - אפילו אם מאבן קטן נעשה חבלה גדולה ונתבייש בה, אף דאינו חייב אשאר הדברים, מ"מ אבושת שנתבייש בה חייב, וראיה לזה שהרי אפילו רקק בחבירו שהוא ענין קל חייבוהו עליו בושת, ה"ה בבושת הבאה לו מאבן קטן (סמ"ע).

(ל^ט) ישבע הנחבל ויטול - כיון דאין דרך לעשות מכה כזו אא"כ היה בו כדי להזיק אוקמינן אחזקתו, וק"ו הוא ממה שאמרו נחבל נשבע ונוטל אף אם אומר הנתבע לא אני חבלתי אלא חבל בעצמו, כיון דאין דרך אדם לחבול בעצמו (סמ"ע).

(כט) הברזל אין לו אומד, אפילו מחט קטנה ראויה היא להמית ואין צריך לומר להזיק. ודוקא כעין מחט שהיא חדה, אבל אם לא הזיק אלא מחמת משקלו שאינו מחודד כלל(מ), אומדים אותו כשאר דברים:

(מ^א) שאינו מחודד - נראה דאפילו אם הוא מחודד אלא שלא המית בחידודו אלא במשקלו פטור, דזיל בתר טעמו (סמ"ע).

(ל) הזורק אבן ולאחר שיצאה מתחת ידו הוציא הלה ראשו מהחלון וקבלה, פטור מכולם שנאמר (דברים יט, ה) ומצא את רעהו פרט לממציא את עצמו:
(לא) החובל בעצמו אע"פ שאינו רשאי פטור⁴, אחרים שחבלו בו חייבים(מא):

(מב) אחרים שחבלו בו חייבים - פירוש, ולא תימא כיון דזה עובר על דעת המקום במה שחבל בעצמו אף שאינו רשאי, וגם אנו רואים שאינו מקפיד בצערו וחבלתו שהרי חובל בעצמו, גם אחרים שחבלו בו יהיו פטורים (סמ"ע).

(לב) המבעית את חברו, אע"פ שחלה מהפחד פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, והוא שלא נגע בו כגון שצעק לו מאחוריו או שנראה לו באפילה וכיוצא בו, וכן אם זעק לו באזנו וחרשו, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. אחזו ותקע לו באזנו וחרשו, או שנגע בו והדפו בשעה שהבעיתו, או שאחזו בבגדיו, חייב בתשלומין(מב):

(מג) אחזו ותקע לו באזנו חייב בתשלומין - בכאן לא כתב כמה חייב כי סמך אמ"ש לפני זה בסעיף כ"ה, וחזר וכתבו כאן כדי לכלול בין שאר דינים שחילק בכולן בין אחז בו ועשה מעשה בגופו דחייב, ובין לא אחז בו דפטור בדיני אדם (סמ"ע).

(לג) ואם הנחבל אומר נחרשתני נסמית עיני ואיני רואה או איני שומע, אינו נאמן שאין אנו מכירים הדבר ושמא יערים, ואינו נוטל הנזק עד שיבדוק זמן מרובה, ויהיה מוחזק שאבד מאור עיניו או נתחרש ואח"כ ישלם זה:

⁴ עי' לעיל הערה 1.

חובל בחבירו

(לד) המבייש את הערום(מג) או מי שהוא בבית המרחץ פטור, נשבה בו הרוח והגביה בגדיו ונראה ערום ובא אחר והוסיף בהפשטתו חייב בבושת, ומכל מקום אין בושתו של זה מרובה כמו המבייש את שאינו ערום כלל, וכן אם הגביה בגדיו לירד לנהר או שעלה מנהר וביישו חייב, ומכל מקום אינו כל כך בושת כמו שמבייש המלובש:

^(מב) המבייש את הערום – דעת המחבר אפילו ביישו בכל מיני ביוש שרקק בו או הכהו, אפ"ה פטור מהבושת כיון דלאו בר בושת הוא במרחץ כיון שהולך ערום, וכ"ש כשהולך ערום בלא מרחץ, משא"כ כשאינו הולך ערום כל כך דאז בר בושת מיקרי וחייב עליו אפילו כשבא אחר והגביה בגדיו קצת יותר, וכ"ש אם ביישו בענין אחר, וי"א שגם כשהוא ערום או בבית המרחץ דאינו פטור כשמביישו בשאר ענינים, אלא דכשהוא רוחץ במרחץ דאז הוא כבר ערום לגמרי לא שייך בו בושת דהפשטת בגדים, אבל כשהוא הולך לרחוץ בנהר והגביה בגדיו ובא אחר והגביהו יותר, או שנשבה בו רוח והגביהו ובא אחר והגביהו יותר, ומהתימה על הרמ"א שלא הביא דעה זו (סמ"ע).

(לה) ביישו כשהוא ישן ומת בתוך שינתו שלא הרגיש בבושת, אין גובין אותו בושת ואם תפסו יורשיו(מד) אין מוציאין מידם, ויש אומרים שהוא פטור(מה):

^(מז) ואם תפסו יורשיו כו' - איבעיא הוא בגמרא אם טעם דחייבתו התורה בושת הוא משום כיסופא דידיה והכא לא שייך כיון שמת ופטור, או משום בושת דבני משפחתו חייבתו התורה והרי הן בחיים וחייב, ולא איפשטא, וס"ל למחבר דמהני תפיסה בספיקא דדינא (סמ"ע).

^(מח) ויש אומרים שהוא פטור - אפילו הסוברים דמהני תפיסה לספיקא דדינא יש מהן דס"ל כאן פטור, משום דס"ל דהא איבעיא נפשטה בגמרא דמשום כיסופא דידיה הוא (סמ"ע) (לו) ישן שבייש פטור(מו):

^(מט) ישן שבייש פטור - דבבושת בעינן דוקא שיבייש בכונה (סמ"ע).

(לז) המבייש את השוטה פטור(מז), את החרש או את הגר או את העבד או את הקטן שבשמכלימים אותו נכלם חייב(מח), ומכל מקום אינו דומה המבייש את הקטן למבייש את הגדול, ולא המבייש את העבד למבייש בן חורין, ולא המבייש חרש למבייש פקח:

^(מז) השוטה פטור - דלאו בר בושת הוא, משא"כ בחרש ובגר ועבד דחייב משום דבני מצוות נינהו (סמ"ע).

^(מח) את הקטן שכשמכלימין אותו נכלם - וכאילו אמר אם שכשמכלימין אותו הוא נכלם חייב ואם לאו הוא פטור (סמ"ע).

(לח) רקק בחבירו חייב(מט), אבל רקק בבגדיו או שביישו בדברים פטור. ויש לבית דין בכל מקום ובכל זמן לגדור כפי מה שיראו, ויש אומרים שמנדין אותו עד שיפיים המבווייש(נ). הגה: ויש אומרים דמכין אותו מכת מרדות(נא). והמוליא שם רע על חזירו הוי בכלל המצייש דצברים. המקנטר חזירו ואמר ליה איני מומר ואיני עבריין(נב), אע"פ שלא אמר כמוך הוי כאילו פירש כמוך. האומר לחזירו הרי אתה עושה כמו ממזר או אתה כממזר(נג) אינו כלום, ויש חולקין וסבירא להו שאם אומר אתה כממזר כאלו קראו ממזר⁵, אבל אם אומר אתה מכזב כמו ממזר עד שתצטרך דבר זה, או כיוצא בזה שהטיל דבר תנאי אינו כלום. האומר לחזירו פסול אתה יש אומרים דיכול לתרץ(נד) דפסול משום קורבה קאמר ואין זה ביוש, ויש חולקין(נה). המדבר רע על שוכני עפר(נו), כריך לקבל עליו תעניות ותשובה ועונש ממון כפי ראות בית דין, ואם קבורים בסמוך לו ילך על קבריהם ולצקק מהם מחילה, ואם הם רחוקים ישלח שם שלוחו(נז), ואם כופר המצייש, אם הוא ביוש של שוכני עפר יתנו חרס צעדות, אבל לא על ביושים אחרים(נח). ונראה דהכל לפי ראות בית דין, ועיין לעיל סימן פז סעיף כה. הקורא לחזירו מלשין בן מלשין אם הוא לבד מלשין פטור(נט), וכן אם קורא לרשע בן לדיק, רשע בן רשע. הקורא לחזירו עבד או ממזר(ס) והוא אמת פטור(סא),

⁵ רמ"א בש"ע סעי' ל"ח הקורא לחברו עבד או ממזר והוא אמת פטור אך אי משום הא לא תברא דדוקא בענין זה שקראו עבד או ממזר שאינו תלוי בתשוב' ואין לו תקון ואדרב' מצוה לפרסמו שלא יתחתנו בהם שהם פסולי קהל וכמבואר בא"ה ס' ג' משא"כ בפיסול עבירה שיש לו תקן' אין לבייש עוברי עבירה וכו' אף על האמת יש דין בושת כל שמתכווין לביישו ולא למנעו מכאן ולהלן או לעשות בו דין, ואפילו אם קראו גידוף, אין פטורו של כי יחס לבבו (עי' תכ"א סכ"ג) (שו"ת שבות יעקב ח"א ס' קעט).

חובל בחבירו

אבל אם לא יוכל לזכרה, אע"ג דשמע כן שאחרים זכרו כך לא נפטר בכך:

(ט) רקק בחבירו חייב - משום בושת. ובבגדיו ובביישו בדברים פטור, דבעינן דיעשה מעשה בגופו (סמ"ע), ואם זה ספק, פטור (ש"ך בשם מהר"י לבית לוי).

(י) שמנדין אותו - שיש בוטה⁶ כמדקרות חרב (משלי יב יח), ואין לך בושת גדולה יותר מהוצאת שם רע ודיבה. ואין הוכחה מלשון יש אומרים דפלוגתא היא, אלא דבמקום שמצא שיחיד כתב כן ואינו מפורסם בשאר פוסקים רגיל לכתבו המחבר ורמ"א בלשון יש אומרים (סמ"ע).

(יא) דמכין אותו מכת מרדות - דעבר על לאו דלא תונו, אבל כיון דהוא לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו מלקות דאורייתא (סמ"ע).

(יב) איני מומר כו' - אם קראו משומד אחר שעשה תשובה הרי עובר חרם רבינו גרשום, ואי לא ידע מן החרם וקראו שנטבע במי השמד אינו מיקרי עבריין. ודין איש שחרף אשה, שיתענה שני וחמישי ושני וישב יחף לפני בית הכנסת ויבקש מחילה על המגדל⁷. ועיין לקמן סימן תכ"א סעיף י"ג ברמ"א וסמ"ע שם מדין אשה שביזתה לאחר (סמ"ע).

(יג) או אתה כממזר - ראובן הלך בחצר שאינה שלו, והבעלת החצר קראה לו ממזר, והוא ענה לה שהיא ממזרת, האשה ההיא ודאי יכול לעכב עליו שלא לעבור דרך שם מכח בעלה ואם הוא לא היה שומע לקולה היא עבדא דינא לנפשה למנעו ממנו אפי' עד כדי הכא' וכ"ש לקללו ולחרפו, אמנם אם ע"י החרוף אינו מעכב עליו אינו יכול לקרותו כן. אבל לקרותו רשע איפשר דהיה מותר. כיון שהיה עושה שלא כדין אם מצד הכניסה שם בלא רשות. וזה שהוא קראה לה ממזרת פטור, שכל מי שחרף את חבירו תחלה לקרות מלשין מוסר וחברו קראו ממזר פטור משום והיה כי יחם לבבו⁸ (רע"א בשם ראנ"ח).

(יד) יש אומרים דיכול לתרץ כו' - וכן אם קראו מבייש הנשים, יכול לתרץ דיבוריה דר"ל דמביישן בדברים, וכן אם קראו בן הזונה, יכול לתרץ דיבוריה דר"ל בן פונדקית⁹ (סמ"ע). אם עד אחד מעיד שקראו ממזר ועד אחד מעיד שקראו בן הזונה, דמצטרפין לענין בן הזונה דבכלל מאתים מנה, מ"מ אין לו דין כקורא לחבירו ממזר דילמא קראו בן הזונה כשהיתה פנויה¹⁰ (סמ"ע). משמע דבקורא ממזר אין מקום לתרץ דבורי' ואם אמר כן לאחר שאינו דר שם צ"ע אם יכול לתרץ דבריו דממזר היינו שהוא זר ונכרי כאן, וצ"ע לדינא (רע"א), וכן אם קראו עבד יכול לתרץ דבריו שכיוון לעבד עברי ולא עבד כנעני (רע"א), ועיקר כיש חולקים (רע"א בשם מהר"י לבית לוי), אחד אמר לחבירו בפני רבים על בתו שאיננה בתולה. וזה תובע עלבון בתו. והוא מתרץ דבריו שלא היה כונתו אלא לומר שאיננה בתולת דמים שכבר גדלה ובגרה וראתה אבל לא שאיננה בתולה מפני שנבעלה ח"ו ואיננה בתולת בתולים אלא שאיננה בתולה מבתולת דמים, לא מהניא ליה האי תירוץ לכו"ע, ובאמת אין מח' בין היש אומרים ליש חולקים, אלא הי"א ס"ל כשזה שאמר מתרץ דבריו, והיש חולקים מדבר כאשר אנו מתרצים דבריו והוא לא מתרצם (רע"א בשם הצמח צדק). שמעון קרא לראובן נואף מפני שאע"פ שבימי נעורותו פיתה בתולה וידוע לרבים מ"מ אמר כי מה שקראו נואף מובן מאשת איש לא אמר כלום כי בדברי זלזולים וביישים אזלינן בתר המובן לבני אדם כמ"ש רש"ל ודלא כהג"ה ש"ע לכן אף שבלשון תורה דרו"ל אין נואף אלא מא"א מ"מ בלשון בני אדם לא יובן רק כמו זנאי וזנות עם זונה. ומה שאמר ראובן כי במשתה בחורים דיבר שמעון בפה מלא שהרבה והפליא לעשות עם בנות הארץ יקרות יפות השיב שמעון כי הרבה יין עושה הרבה חבורות פריצי' עושה שדיבר כך כמתפאר ודרך גיזום ושקר ושוא בפיו מתוך שכרותו יפה השיב ועוד הלא כל אדם רשאי לבייש עצמו ולא ניתן רשות לאחר לבייש. ומעשה שהיה שקרא אחד לאשת רעהו אשת איש והעמיסו עליו קנס גדול אף שהיה כמשחק מפני שהיה מתוך כעסו מוכח שלא היה כוונתו לשחוק ועל

⁶ פי' רש"י: יש בוטה - מדבר כמו לבטא בשפתים (ויקרא ה).

⁷ ??

⁸ עי' סי' תכ"א סי"ג, ועי' לעיל 5 יש חולקים.

⁹ המשך דבריו: והקורא לחבירו פסול יכול לומר פסול לעדות מחמת קורבה דכל היכא דיכול לתרץ דבוריה ומתצינן ואפי' בדבר רחוק מהשכל, דהרי אם כדבריו כן הוא דנתכוון לפונדקית, אם כן לאיזה ענין אמר אותו. ואפילו אם תמצא לומר אכתי יכול לומר נתכוונתי לחרפו שאינו בן גדולים ועשירים רק בן פונדקית, וזה שאפשר לתרץ דבריו, ולא דווקא שלא בשעת מחלוקת.

¹⁰ הרי הגה זו חולק על הקודם נכון??

חובל בחבירו

בכה"ג נאמר כמתלהלה יורה זיקים וגו' (רע"א בשם החות יאיר), שמעון אמר לראובן ששמעון בא על אשת איש, וראובן אמר את זה על שמעון ברבים, אסור לו להגיד, וראוי לענשו, וב"ת מנדין אותו עד שיפייס את חבירו ואם הנעלב אינו רוצה למחול הדין עמו ואינו אסור לו (רע"א בשם הפני משה), עיין בתשובת חות יאיר סי' ס"ב [הובא ברע"א] ובתשובת שבות יעקב [צ"ע כוונתו, ונראה שכוונתו לדבריו שמובאים בהערה 5] (פ"ת), מי שתבע את חבירו מחמת ביוש דברים והוצאות ש"ר וזה כופר ואמר להד"ם אין בו דין שבועה עי' לעיל סי' פ"ז סכ"ה. התחיל אחד בשם רע והשיב לו זה ג"כ שם רע אפילו קשה ממנו אין שום דין ביניהם, והראשון מחויב יותר לבקש מחילה מהשני אם רוצה להיות יוצא ידי שמים. אבל אם השיב לו השני כמה ש"ר יצא אחד באחד ובשאר משלמי'. ומ"מ מקילין מפני שחבירו התחיל בריב וכלל הדבר בענינים אלו הכל הולך אחר פשוטו של דבר ולפי הבנת השומעי' החירוף הן להקל הן להחמיר אף כי יש לתרץ דבריו ודלא כ"א ברמ"א. טמא מטומאה ריק שקרן זייפן נבל' עזות פנים חצוף אין בהם דין בושט ע"פ הדין רק לצאת ידי שמים או משום מיגדר מילתא אבל אין הב"ד כופין אותו ומ"מ נקראו קנטורים להקל על השני שהוציא עליו ש"ר אחר שקראו חבירו קורא לחבירו כופר בתחית המתים אין עליו דין רק לפי ראות דייני העיר ולפי הקנתור שקנתרוהו חבירו כללא של דבר אין דין ש"ר רק באיסור לאו או שפסלו לבא בקהל מחמת לאו הן בפרט או בכלל כגון משומד פושעי ישראל רשע מסור. המוציא ש"ר על חבירו יהיה מה שיהיה אינו בכלל כי יחס לבבו שנאמר דלאו איסור' עביד אם הולך ומסרו והכאה דצערא דגופי' שאני דיש חילוק גדול ביניהם. המשך זמן דכי יחס לבבו בהכאה שאין בו חבלה והוי רק צער לפי שעה זמנו עד הלילה כי שינה מפיגה כעסו. ראובן אמר לשמעון בפני רבים שהוא רוצח ושמעון השיב אני מחזיקך בחזקת ממזר עד שתתברר דבר זה, בכה"ג שהטיל תנאי בדבר לכו"ע פטור. ראובן קרי לשמעון רשע ושמעון השיבו וקראו גנב רוצח יעשה שמעון לראובן דין מוציא ש"ר על אחד הנשאר כדין ישלם במותר נזק שלם ולא יכול שמעון לומר כי מלת רשע כולל ג"כ כל עבירות שבעולם דיאמר ראובן דעתי היה על עבירה אחת ממחויבי מלקות. אמר ראובן לשמעון רוצח וחזר שמעון וקרי לראובן גנב וחזר ראובן ואמר רוצח גזלן לא נחשב רוצח השני בשכבר אמר לו (פ"ת בשם חות יאיר).

⁽⁷⁰⁾ ויש חולקין - ר"ל דלא יוכל לתרץ דיבוריה. אשה אחת שיצא עליה קול שזינתה בטבריה וצוח לה אחד טבריה טבריה, לא מיקרי ביוש בפרהסיא כו' (סמ"ע).

⁽⁷¹⁾ המדבר רע על שוכני עפר כו' - ראובן ושמעון נתקוטטו וראובן פער פיו לבלי חק ובזה הורים של שמעון ושמעון השיב לו על פי מדותיו ובזה גם הוא את הורים של ראובן ושניהם שוכני עפר אלא שאביו של ראובן היה חכם. בדיני בושט אין עושין דין אלא על המתחיל בבושת משום כי יחס לבבו, וכן אפילו מסר את חבירו בשעת כעסו פטור מקנס ונידוי, משום כי יחס לבבו אבל משלם ההוצאה שהפסיד את חברו וכו'. ואפי' בנדרון זה שהחרוף נוגע לאביו של ראובן הרי הפטור של כי יחס לבבו משום דהוה ליה כשווג ואנוס דאין אדם נתפס בשעת צערו וכיון שכן אין להעניש אותו, ועוד דכיון שבנו של ראובן עשה שלא כהוגן לפעור פיו לבלי חק ועובר על דת אביו נתפס גם כן עליו דקרינן לרשיעא בן צדיקא רשיעא בר רשיעא כדלקמן ??? (ש"ך בשם הראנ"ח), חייב לפייס את חברו כאשר ישיתו עליו הבית דין הכל לפי המבייש והמתבייש ודברי החרוף ומנדין עליו לקיים את אשר נגזר עליו ודוקא בקורא לחברו אמרו, ואין הוראה שאמר הדברים כמתריס כנגד הגבאי אלא כמדבר עם האחר כאשר ידבר איש אל רעהו (ש"ך בשם הראנ"ח¹¹), ממונה מהקהל שבשעת גביית חוב אמר דברים שהאומרם לחברו חייב לעשות לו דין פטור, דהוה ליה כשליח בית דין שאם הכה או הזיק המסרב בגופו ובממונו שהוא פטור אבל זה רק שחרף כדי לקבל עליו את הדין ולהיות ציית דינא אבל החרופין שאינן נאמרינן כדי להכריח אותו לפרוע החובות אלא מפני הכעס והחימה עליו אז אין לו פטור, ועוד המחרף שליח הקהל שלא בא לגבות אין לו עונש כמבזה שליח בית דין¹² (ש"ך בשם הראנ"ח).

¹¹ דלא כמהר"י לבית לוי הובא לקמן ס"ק (סב).

¹² המבז' שליח ב"ד מנדין אותו היינו כשבזהו על כי הי' שליח לקוראו או למה שצוה לו ב"ד אבל אם לא הי' על שליחות ב"ד הרי הוא ככל אדם וגם שבא בשליחות ב"ד ושנה ממה שצוה לו ב"ד וע"ז בזהו אינו בכלל המבזה שליח ב"ד (שו"ת מבי"ט חלק ג סימן טז).

חובל בחבירו

⁽¹¹⁾ ישלח שם שלוחו - ושלוחו יקח שנים מהעיר שנקבר שם וילך על קברו ויבקש מחילה בשם המחרף (סמ"ע).

⁽¹²⁾ אבל לא על כיושים אחרים - ר"ל דשם נותנין חרם אחר עדות, אבל גם בכיוש של שוכני עפר אין צריך לישבע ע"ז (סמ"ע), י"א דאם אדם טוען ביישתי בדברים או בשוכני עפר והלה כופר נראה דא"צ לישבע דלא נתקנה שבועת היסת ע"ז, ויש חולקים. ואם טוען אתה קללת אותי או הוצאת עלי ש"ר אין משביעים אותו רק מחרימים ע"ז שהרי אם יתברר שהוא אמת קונסין אותו כו'. עיין במהרש"ל [נ"ל שדבריו הובא לעיל ס"ק (נל) בשם החות יאיר]. כל מה שמדבר לחבירו בלשון צחות כגון שקורא לרבים בני יונים או אמר על אחד שבא לדור ממקום אחר ונעשה דיין, הגר אשר בקרבך יעלה עליך וגו' אף על גב דקרא קאי אעכו"ם לא מיקרי בושת. והמסביר מיהו פלוני, ואומר השמן הזה פושע, שהיה צריך ליתן סימן אחר (ש"ך).

⁽¹³⁾ מלשין בן מלשין פטור - שהרי הוא גידלו¹³ (סמ"ע).

⁽¹⁴⁾ הקורא לחבירו עבד כו' - האומר לחבירו ממזר או עבד או רשע או נואף או פסול או נבל, לוקה [ועיין מ"ש ברמ"א בסעיף מ"א], ואם קראו עובר על חרם, מלשין או גנב, הוי כקוראו רשע ויורד עמו לחייו, פי' דמותו להכותו דעובר על לאו דלא תונו, אבל אם קראו טמא או כלב או שאר חירופין אין בהן דין אלא צריך לפייס חבירו. ועיין לקמן ריש סימן תכ"א באחד הקובל על חבירו שהלשינו או גנב לו. אחד שחבל בחבירו יש להלקותו בבית הכנסת בין מנחה למעריב דהמגביה ידו על חבירו נקרא רשע וחייב מלקות, וגם הוצרך לעשות מחילה, וגם צריך ליתן לו זקוק כסף אם הוא עני, ואם הוא עשיר יתנו לעומלי תורה, וכן פסק גדול אחד על אחד שתלש שערו של חבירו ופסק ליתן לו זקוק כסף. אמנם אם יש מנהג בזה הכל לפי המנהג. ונ"ל דכל זה אינו אלא הוראת שעה לפי ראות עיני הבית דין שחטא המחבל, אבל מדינא אינו חייב מלקות וממון (סמ"ע), איתא (&): הקורא לחברו עבד יהא בנדוי ממזר סופג את הארבעים. ופרש"י: הקורא לחברו עבד כנען יהא בנדוי מנדין אותו שמזלזל בישראל על כך אף הם יזלזלו בו. סופג את המ' - קנסא, מכת מרדות, וניחא ליה מנידוי. הרי שאינו מחייב נדוי אלא מכות והוא משום דניחא ליה דקיל הוא מזלזול נדוי, וכולי האי לא מזלזלינן אלא בקורא אותו עבד שהוציאו מכלל ישראל (ש"ך בשם האלשיך), מי שחרף את חברו שקראו בן שפחה וקפץ חברו ונידהו מאחר וב"ד היו מנדין אותו שהוא מכ"ד דברי' ולכן הוא עצמו שנדהו נידוי נדוי כיון שקרא לו עבד אבל אחר שאינו ב"ד אינו מנדה כיון שאין זה ת"ח, ולענין זמן הנידוי אמרו לדידהו ל' ימי' לדידן ז' ימים ובמקומות אחרים אמרו שמיד יכולים להתירו, ובנדון דידן אחר שיקבל המנודה הנידוי וניחם ורוצה לשאול ממנו מחילה כל שהו' מרצה ומפייס אותו לפי ראות חבריהם שמספיק לאיש אשר כמוהו שיתחייב למוחלו ולהתיר לו נדויו. אבל אם הוא חרפו שאמ' לו בעל עבירות או מוסר או מלשין כיוצא באלו החירופים שהם פוגמים את האדם בעיני אלהים ואדם (ש"ך בשם המבי"ט), מי שקרא לחבירו בן השפחה אם היתה כוונתו לקרותו עבד היה לו לקוראו עבד ולא בן השפחה וכיון שכן לא נתכוון אלא לפגום את אמו וחשב כי בנה לא היה עבד ולא ידע כי הוולד הולך אחר האם, ורק הקורא לחבירו עבד יהא בנידוי היא כשקורא אותו כך בפניו שהוא מצטע' בשם רע שקרא עליו אבל כשקורא ש"ר על אביו או על אמו אביו ואמו שלא נאמר בפניהם אינם מצטערים כל כך כששמעו הש"ר וגם כי האד' מצטער על חירופי אביו ואמו מפני זה לא יהיה חייב נידוי המחרף כיון שלא ביישו בפניו (ש"ך בשם המבי"ט), אם הוא עז פנים ומותר לקרותו רשע (רע"א).

⁽¹⁵⁾ והוא אמת פטור - דדוקא בענין זה שקראו עבד או ממזר שאינו תלוי בתשובה ואין לו תיקון ואדרבה מצוה לפרסמו שלא יתחתנו עמו, משא"כ בפיסול עבירה שיש לו תקנה אין לבייש עוברי עבירה, אף על האמת יש דין בושת כל שמתכוין לביישו ולא למונעו מכאן ולהלן או לעשות בו דין, ודלא כ"א דכל ענין שהבושת אמת אין קונסין אותו (פ"ת).
(לט) אף על פי שהמבייש בדברים אינו בר תשלומין עון גדול הוא, ואין המחרף ומגדף לעם ומביישן אלא שוטה רשע וגם רוח, וכל המלביין פני אדם כשר מישראל בדברים אין לו חלק

¹³ ז"ל הגמ' (סנהדרין נב ע"א): האי את אביה היא מחללת, מאי דריש ביה. מבעי ליה לכדתניא, היה רבי מאיר אומר: מה תלמוד לומר את אביה היא מחללת. שאם היו נוהגין בו קודש. נוהגין בו חול, כבוד. נוהגין בו בזיון, אומרים: ארור שזו ילד, ארור שזו גידל, ארור שיצא זו מחלציו. אמר רב אשי: כמאן קרינן רשיעא בר רשיעא ואפילו לרשיעא בר צדיקא, כמאן. כהאי תנא.

חובל בחבירו

לעולם הבא:

(מ) דין המבייש תלמיד חכם (סב) בדברים נתבאר בטור י"ד סימן רמג סעיף ז:

⁽²⁰⁾ דין המבייש ת"ח כו' - וראשים וממונים הקהל כת"ח (ש"ך), דבודאי דראוי לנהוג בהם כבוד אחרי היותם עוסקים ומפקחים בעניני הקהל והם עומדים על נפשם להציל לנו מבין פרסיים. ויראה דכיון שהם עוסקים בצרכי צבור הוה להו כעוסק במצוות דעדיף טפי מתלמיד חכם¹⁴, ואם הממונה אמר לו שהוא בנידוי מחמת חירופו, ובגלל זה חרפו עוד יותר, אין שום פטור של כי יחס לבבו (המוזכר לקמן תכ"א סכ"ג) (ש"ך בשם המהר"י לבית לוי), מצוה בתורה לכבד הכהן יותר משאר ישראל, ברור שהמחרף אותו ראוי ליענש יותר משאם חרף א' משאר העם. אף על פי שבשאר העם קיי"ל ביישו בדברים פטור במבייש הכהן בדברים ראוי לגעור בו ברבים ולהכריחו לבקש ממנו מחילה ולרצותו עד שימחול לו. כל שהכהן מתנהג בקדושתו של אהרן ע"ה רוצה לומר שאינו נושא נשים בעברה ואינו מטמא למתים. שאם עשה כן אבד כהונתו ופסול לעבודה עד שיחזור בואמנם בכהן עם הארץ אין מחמירין הרבה על המביישו בדברים כיון שאינו מתחזק בתורת ה' כמו שראוי לזרעו של אהרן ע"ה שנאמר עליהם יורו משפטיך ליעקב וכו' (רע"א בשם הריב"ש), איש אשר דברו סרה על חברה קדישא גדול עונם מנשוא וחייבים עונש גדול וצריכים תשובה ולבקש מחילה וסליחה וכפרה כי גדול הכבוד אשר ראוי לחלוק לעוסקים במצוה ובפרט במצוה כזאת גמילות חסדים, אמנם לא שייך הכא לומר מנודה לעירו מנודה לעיר אחרת דלא שייך למימר הכי אלא כשהסכימו כל אנשי עירו או רובם דרובו ככלו לנדותו אבל אנשי הקהל אינן נקראים עירו של אנשי החבר' (רע"א בשם רשד"ם), ראובן ושמעון היו בדין תורה, ושמעון השמיע דבריו שלא בפני ראובן, ומאחר וזה איסור תורה, מותר לקראתו רשע, וכן מותר לקראתו בליעל בדברים אלו הולכין אחר לשון בני אדם (רע"א בשם הראנ"ח). עי' שו"ת ראנ"ח [הובא לעיל ס"ק (נו)], וכן שו"ת פני משה [הובא לעיל ס"ק (נד)] (רע"א).

(מא) יש הכאות רבות שיש בהם ביזוי וזעזוע מעט ואין בהם נזק, וכבר פסקו להם חכמים דמים קצובים, וכל המכה את חבירו הכאה מהן משלם אותו המזון הקצוב, וכולם קנסות הן, ואותו המזון הקצוב הוא דמי הצער והבושת והריפוי והשבבת (סג), בין צריך לרפואה (סד) בין לא צריך זהו משלם. וכמה הוא משלם: הבעט בחבירו ברגלו משלם ה' סלעים, הכהו בארכובתו משלם ג' סלעים, קבץ אצבעותיו כמו אוגד אגודה והכהו בידו כשהיא אגודה משלם י"ג סלעים, תקע את חבירו בכפו משלם סלע, סטרו על פניו משלם חמשים סלעים, סטרו באחורי ידו משלם ק' סלעים (סה), וכן אם צרם באזנו או תלש בשערו או רקק והגיע בו הרוק משלם מאה סלעים, וכזה הוא משלם על כל מעשה ומעשה. כיצד: כגון שבעט בחבירו ארבע בעימות, אפילו זו אחר זו משלם עשרים סלעים, סטרו על פניו שתי סמירות משלם מאה סלע, וכן בשאר. הגה: יש אומרים רע"ג לאיתא צגמרא הקורא לחבירו ממזר סופג ארבעים (סו), מכל מקום יש מקומות שאין נוהגין כן והולכין אחר המנהג, ונראה לי דהוא הדין צאלו הדברים הנזכרים.

⁽²⁰⁾ הוא דמי כו' - ר"ל הריפוי והשבבת הוא בכללו, שאף אם יש מחמת אותה הכאה הוצאות ממון דריפוי או שבת, אין צריך לשלם לו יותר (סמ"ע).

⁽²⁰⁾ בין צריך לרפואה - עי' לקמן סעיף מ"ג כתב הרמ"א דעת החולקים ע"ז ואומרים דמים הללו אינן בשביל ריפוי ושבת, כי לא קצבו דמים קצובים כי אם אצער ובושת שהן בכל מכות שמכה אדם לחבירו, ואם יש ריפוי ושבת משלם עוד נוסף על קצבה זו לפי הענין, ובהן לא יוכלו חז"ל ליתן בהן קצבה (סמ"ע).

⁽²⁰⁾ משלם ק' סלעים כו' - וכן הפורע ראש האשה משלם ק' סלעים כו'. המלעיג על דברי חכמים לוקה, והקורא לאשת חבירו זונה או פרוצה לוקה ד' מלקיות, ועי' לעיל סי' ב [מאן דאתקנס מנה בדינא סופג ארבעים, במאתים, שמונים, על כל מנה ארבעים] (סמ"ע).

⁽¹⁰⁾ סופג ארבעים - היינו מדה כנגד מדה, הוא אומר שחבירו עבר בלאו לפיכך כו', עי' מג"א [שהקשה הרי שהוא יהיה ממזר היינו שאביו חטא], ועי' שם במחצית השקל [שיכול לומר אביו

¹⁴ צ"ע שמלשונו שם משמע דווקא בשעה שעוסקים בצרכי ציבור ועי' לעיל הערה 12.

חובל בחבירו

זנה או אמו זנתה, ולכן אין לחייבו. ואפילו רווק דעכ"פ רוצה הוא להביאו לידי מלקות לכשישא אשה, ולא דוקא הקורא ממזר דינו במלקות, אלא כל הוצאות שם רע שהוא בלאו. המלקות נוהגין לפדותן בממון, והוא מ' זהובים, וכ"כ הרמ"א לעיל סוף סימן ב' כו', וי"א לפדות המלקות בה' זהובים ריינוס, ומנהג הלכה אפילו בע"כ של המתבייש, ובאמת ט"ס הוא וצ"ל בח' זהובים ריינוס, [ועיין בתשובות נחלת שבעה: כל הוצאות שם רע שמוציא על חבירו שהוא עובר בלאו הוא בכלל מלקות, כגון שקורא אותו גנב או גולן וכו', ויש קבלה לפדות המלקות הבאים מתוך מריבה בשמונה זהובים רייניש, וי"א בעד כל מכה זהוב אחד. ולעניות דעתי נראה שאין לקבוע מנהג על זה כי העשיר לפי עושרו הכל לפי מה שהוא אדם והעני לפי עניו]. וי"א שיתן מ' זהובים לצדקה והמתבייש יברור מה לעשות בהם, וי"א שהוא של המתבייש, ואין כאן מחלוקת, דודאי בפוגע בכבוד עצמו של המתבייש הרי הממון של המתבייש אפילו למשתי ביה שיכרא, אמנם בפוגע בכבוד אבותיו, לא יאכל הלה וחדו בבזיון אבותיו, אלא כי היכי דלהוי כפרה להמבייש יחלק הממון לצדקה בעבור נשמת שוכני עפר, ומ"מ טובת הנאה להבין שהוא גואל הדם שלהם, ואם קראו ממזר בן ממזר חייב שתיים, אבל אם אמר לו אביך ואתה ממזרים אינו חייב כי אם מלקות אחת, והטעם, כי הדבר ידוע שמי שהוא ממזר בנו וזרעו עד סוף כל הדורות ממזרים, והואיל והקדים וקרא לאביו ממזר הנה נתחייב שיהיה הוא וזרעו ממזרים, אבל אם הקדים לקרוא לבן ממזר שאפשר שיהיה האב כשר, וזה צירף עוד האב לו באמרו שהוא בן ממזר נתחייב ב' מלקות (פ"ת).

(מב) כל אלו הסלעים הם מכסף מדינה, שאין בו כסף אלא שמינית (סז) שהם שלש מעין, שכל מעה משקל טז שעורות כסף צרוף שהוא עוממי אחד:

(טו) אלא שמינית כו' - לכל זמן זמן ומקום ומקום לפי מה שהוא המטבע שם שלא יפחות הכסף ממנו וכנ"ל¹⁵ (סמ"ע).

(מג) במה דברים אמורים: במכובד, אבל אדם שהוא מבוזה ואינו מקפיד בכל אלו הדברים וכיוצא בהם, אינו אלא כפי מה שיראו הדיינים שראוי ליטול. הגה: יס אומרים שאלו הדברים אינן רק מקום נזק ולענה, אצל כיפוי ונזק הכל לפי הענין:
(מד) כיצד מגבין האידנא חבלות וקנסות אלו נתבאר בסימן א.

סימן תכא - המבייש חבירו שלא בכוונה והחובל בחבירו שלא בכוונה:

(א) אינו חייב על הבושת עד שיתכוון לביישו, והמבייש את חבירו שלא בכוונה פטור, לפיכך ישן שבייש פטור. הגה: וכן מי שקובל על חזירו שמסרו או גנב לו וכיוצא בזה, אע"פ שלא יכול לזכר עליו, מכל מקום פטור דהרי לא כוון לזיישאו):

(כ) דהרי לא כיון לביישו - אלא לגבות ממנו הזיקו (סמ"ע¹⁶).

(ב) המתכוין לבייש את הקטן ובייש את הגדול, נותן לגדול דמי בושתו של קטן (ב). נתכוין לבייש העבד ובייש בן חורין, נותן לבן חורין דמי בושתו של עבד:

(ג) נותן לגדול דמי בשתו של קטן - שהרי לא נתכוין אלא לבושת כזו ולבושת היתירה לא כיון, ובושת שלא בכונה אין מחייבין עליו. ועי' לעיל סימן ת"ך סעיף ל"ז נתבאר דבקטן אין חייבין על בושתו אלא בתנאי שכשמכלימין אותו הוא נכלם (סמ"ע).

(ג) ויש אומרים דצער (ג) ריפוי ושבת חייב אפילו שלא בכוונה (ד), ובלבד שלא יהא אנוס אלא שוגג קרוב למזיד, אבל בנזק חייב אפילו אנוס, דאדם מועד לעולם (ה) בין שוגג בין במזיד בין ער בין ישן:

(ז) יש אומרים דצער כו' - עי' לקמן סעיף י"א דאפילו נפל מהגג ברוח שאינה מצויה חייב בנזק. ועיין לעיל ריש סימן שע"ח ס"א וס"ב, ועיי"ש דברי (סמ"ע).

(ח) חייב אפילו שלא בכונה - כל שקרוב למזיד הוא (סמ"ע).

15 ???

16 היינו שתבעו על זה (מהר"י וי"ל).

חובל בחבירו

(ה) דאדם מועד לעולם - מ"מ לכו"ע אאונס גדול אינו חייב וכמ"ש בסעיף ד' וגם זה מבואר בסימן שע"ח סעיף א' (סמ"ע).

(ד) במה דברים אמורים שישן חייב, בשישנו שניהם כאחד ונתהפך אחד מהם על חבירו והזיקו או קרע בגדיו, אבל אם היה אחד ישן ובא חבירו ושכב בצדו, זה שבא באחרונה חייב אם הזיק לראשון, ואם הראשון הזיקו פטור והוא הדין בכל אונס גדול כזה פטור המזיק. וכן אם הניח כליו בצד הישן ונתהפך עליהם ושברם, פטור שזה שהניחם בצדו פושע הוא(ו) במה שהניחם בצדו:

(ו) פושע הוא - בכלל פושע הוא דקאמר הוא נמי דאם הישן הוזק בהכלים שהונחו בצידו שחייב בעל הכלים בנזקי דהישן (סמ"ע).

(ה) שנים שנתאבקו יחד¹⁷, ואחד הפיל חבירו לארץ ונפל וסימא את עינו פטור(ז):

(ז) וסימא את עינו פטור - טעם הדבר, כיון דהתאבקו שניהם ברצון וכל אחד דעתו היתה להפיל חבירו, וכל אחד ידע שא"א לצמצם שיפילו דוקא באופן שלא יהיה בו הזיק, ה"ל כאילו נתיאשו ומחלו אהדדי שאף אם יארע לאחד הזיק יהיה מה שיהיה כיון שלא נתכוין חבירו להזיקו אלא שקרה לו דרך נפילתו שיהיה פטור (סמ"ע).

(ו) בכל מקום שחובל בחבירו בכוונה חייב בה' דברים, אפילו נכנס חבירו לרשותו שלא ברשות וחבל בו והוציא, חייב, דנהי שיש לו רשות להוציא, אין לו רשות לחבול בו, אבל אם הוא מסרב בו ואינו רוצה לצאת, יש אומרים שיש לו רשות אפילו לחבול בו כדי להוציאו. הגה: וכן מי שיש לו מסכת וחושש שיגנוב (לוח) יוכל להולילו קודם זמן השכיחות(ט), ולא מסרב יוכל להכותו עד שיצא¹⁸:

(ח) וחושש שיגנוב לו - עיין מ"ש בזה לעיל סימן רל"ב סעיף י' [מי ששכר שפחה ונודע לו שקודם שבאת לביתו היתה זונה, ואחיה טוען מאחר שאינה מעוברת מה איכפת לך, והרי בכה"ג הלוקח שפחה אין יכול לחזור דסמפון בעבדים ליכא. הוה מקח טעות, דודאי איכא למיחש מאחר שטעמה טעם איסור צריכה שימור שלא תצא חוצה בלילה ושלא ימשכו פוחזים לביתה, ויש כמה חששות. ואפילו בלוקח שפחה דקיי"ל מומין שבסתר שאין בהם ביטול מלאכה אינו חוזר, היינו מומין שהם בה נגד רצונה ובאונס דאין חשש הזיק להבא מחמת המום, משא"כ בכה"ג שטבעה ויצרה רק רע. ומזה, שאם נאנסה חייב לקיימה. ואפשר גם בנתפתתה פעם אחת בדרך מקרה, וידוע שכל ימיה היתה צנועה מקודם לזה וגם אחרי כן, מחויב בעה"ב להחזיקה, רק לא תקל ראשה ולא תצא מביתה רק ברשות בעה"ב, וי"ח דשפחה היא בחזקת זונה. גם מה דמשמע מדבריו דאף בעבד ישראל אמרינן אין סמפון בעבדים, זו שגגה, דודאי דוקא בעבדים כנענים, משא"כ בעבד או שפחה ישראל שכל ישראל בחזקת כשרות. ומהאי טעמא פסק שם באחד ששכר שפחה עברית ואח"כ נודע לו שהיא מוחזקת לגנבנית, דודאי יכול לחזור בו, אף שהיתה יכולה להשכיר עצמה במקום אחר, כי בישראל ודאי דהוי מום גמור אי איכא עדות ברורה להוציאה מחזקת כשרות] (פ"ת).

(ט) יוכל להוציאו - ולא אמרינן להשביע את המשרת שלא יגנוב לו דהוי טפי עדיף ממה שנרשה לבטל קנין השכירות ואף להכותו, היינו טעמא משום שאין הדין נותן כלל להשביע למי שחושש עליו שיזיקהו ועדיין אין לו טענה עליו, דהלה אומר לו שמור עצמך שלא אזיקך, וכיון שזה משרתו דר עמו תמיד בבית אחד ואי אפשר להשמר ממנו, לכך יוכל להוציאו, ולפ"ז אם היה המשרת בוחר מעצמו לישבע על ככה אין יכול בעה"ב להוציאו, ומסתימת דברי הרמ"א לא משמע כן וצ"ע (פ"ת).

(ז) נכנס לחצר חבירו שלא ברשות ולא ידע בעל הבית שנכנס, והזיקו בעל הבית(י) שלא בכוונה פטור, ואם הוזק בו בעל הבית, חייב כיון שנכנס שלא ברשות, ודוקא בשלא ידע בו ולא ראהו שנכנס, אבל ראהו פטור דאיהו דאזיק אנפשיה:

(י) והזיקו בעל הבית כו' - דלא מסיק בעל הבית אדעתיה שיכנס אדם לרשותו שלא מדעתו (סמ"ע).

¹⁷ משמע שזה מותר?

¹⁸ עי' לעיל הערה. **Error! Bookmark not defined.**

חובל בחבירו

(ח) היו שניהם ברשות(יא) או שניהם שלא ברשות והזקו זה בזה, שניהם פטורים, הזקו זה את זה כזוונה שניהם חייבים:

(א¹⁸) היו שניהם ברשות כו' - כבר נתבאר טעמו, דכל ששניהן שוין הן היה לזה לשמור כמו זה, וכיון שהזיקו שלא כזוונה זה את זה אהיזק כזה מחלי מתחילה אהדדי (סמ"ע).
(ט) המבקע עצים ברשות הרבים(יב) ופרח עץ מהם והזיק ברשות היחיד, או שבקע ברשות היחיד והזיק ברשות היחיד אחר, או שנכנס להנותו של נגר(יג) בין ברשות בין שלא ברשות ונתזה בקעת ומפחה לו על פניו, חייב בד' דברים ופטור מהבושת:

(כ¹⁹) המבקע עצים ברשות הרבים כו' - לא זו אף זו קאמר, לא מיבעיא אם הבקיעה היתה במקום דשכיחי רבים דהיה לו ליזהר טפי, דחייב, אלא אפילו הבקיעה היתה ברה"י וגם ההיזק נעשה במקום דלא שכיחי בה רבים, אפילו הכי חייב, לא מיבעיא בנזק אלא אפילו בשאר ג' דברים, משום דקרוב לפשיעה הוא זה, זולת הבושת דפטור כיון דלא כיון לזה (סמ"ע).

(כ²⁰) או שנכנס בחנותו של נגר - אפילו לא ראהו נכנס חייב, דכל אומן שדרך בני אדם ליכנס לביתו בשביל אומנותו יש ליזהר יותר, אף שזה לא נכנס כדי לקנות ממנו, מ"מ מוזהר ועומד הוא על כל הנכנסים כיון שדרך לכנס ולקנות ממנו (סמ"ע).

(י) היתה לו אבן מונחת בחיקו, בין שלא הכיר בה מעולם בין שהכיר בה ושכחה(יד), ועמד ונפלה והזיקה, וכן אם נתכוין לזרוק שנים וזרק ד' והזיק או שהזיק כשהוא ישן, חייב בנזק ופטור מד' דברים:

(י²¹) שהכיר בה ושכחה - ג"ז דומה לאונס הוא (סמ"ע).

(יא) מי שנפל מן הגג ברוח מצויה והזיק, חייב בד' דברים(טו) ופטור מהבושת. נפל ברוח שאינה מצויה, חייב בנזק בלבד¹⁹ ופטור מד' דברים (ע"ל סימן תיח סי"ג), ואם נתהפך(טז) חייב בכל אף בבשת, שכל המתכוין להזיק אע"פ שלא נתכוין לבייש חייב בבושת²⁰:

(י²²) חייב בד' דברים - דשוגג קרוב למזיד הוא דלא היה לו לעלות לגג שאין לו מעקה כיון שיכול ליפול ברוח מצויה (סמ"ע).

(י²³) ואם נתהפך - היינו אם נתהפך דרך נפילתו כדי שיפול על האדם להנאתו כדי שלא יחבט בהקרקע (סמ"ע).

(יב) המזיק לאשתו בתשמיש המטה חייב בנזקיה(יז), האומר לחבירו קטע את ידי(יח) או סמא את עיני על מנת שאתה פטור, הרי זה חייב בחמשה דברים שהדבר ידוע שאין אדם רוצה בכך. הגה: ויש אומרים דלא א"ל צפיון על מנת לפטור פטור, אלא שאם לא א"ל צפיון רק דברים שמשמען כך אנו דנין דבריו שלא פטור, כגון: שא"ל קטע ידי או סמא עיני, וא"ל המזיק (על מנת) לפטור וא"ל הנזק, אנו דנין שבתמיה קאמרי(יט) הן וחייב המזיק:

(י²⁴) חייב בנזקיה - ר"ל חייב בד' דברים זולת הבושת, דלאו בכלל נזקיה הוא דהא לא כיון לביישה, אבל בשאר דברים אף על גב דיש לו רשות לשמש עמה, מ"מ ה"ל לעיוני דלא יזיק (סמ"ע).

(י²⁵) קטע את ידי כו' - אפילו א"ל מתחילה בפירוש ע"מ לפטור אפ"ה חייב, בהני דוקא קאמר דחייב כיון דהן ראשי אברים ידועים, ואין אדם רוצה בחסרון איברים הללו וסבור שחבירו לא יקטעו ויסמאוו אף על גב דא"ל ע"מ לפטור, אבל אם א"ל הכני פצעני ע"מ לפטור, והוא פצע בו בלא חסרון ראשי איברים, הוא פטור כמו בא"ל שבור את כדו ושאר כלים (סמ"ע).

(י²⁶) כגון שאמר ליה קטע ידי כו' עד שבתמיה קאמר - ובהאי דלא אמר ליה בפירוש ע"מ לפטור אלא נוכל לומר דבתמיה קאמר, אפילו בלא ראשי איברים נמי אמרינן דבתמיה קאמר וחייב, ולא נקט קטע ידי כו', אלא ללמדנו דאם אמר בפירוש ע"מ לפטור דפטור אפילו בהני, ודוקא בהיזק ממון הוא דפטרין ליה אף בלשון המתפרש דבתמיה קאמר וכמ"ש לעיל ריש סימן ש"פ ע"ש, ולא בצער דגופו (סמ"ע).

(יג) שנים שחבלו זה בזה, אם חבל האחד בחבירו יותר ממה שחבל בו הוא משלם לו במותר

¹⁸ עי' לעיל סי' שע"ח ס"ב.

²⁰ עי' סמ"ע סימן תיח ס"ז ד"ה ובצער.

חובל בחבירו

נזק שלם(ב), ודוקא שהתחילו שניהם כאחד או לאחר שחבל בחבירו חזר גם הוא מיד(כא) וחבל בו, אבל אם התחיל האחד, השני פטור שיש לו רשות לשני לחבול בו כדי להציל עצמו(כב)²¹, וכן הוא לענין גידופים(כג) וציוקים המתחיל פורע הקנס. ראונו שכה לשמעון וחזר שמעון וזא להכותו לראונו, וזאתה אשתו של ראונו והחזיקה בשמעון והוא נתק ידיו והכה אותה(כד), פטור, וע"ל ס"ס תכ"ד איש ואשה שחבלו זה בזה, ומיהו לריד אומד אס היה יכול להציל עצמו בחבלה מועטת וחבל בו הרבה חייב, ודוקא לענין חבלה שמקלס לו ד' דברים דהוי כאלס המזיק בשוגג, אבל פטור על הצדקה דהא לא כוון לצייש, ולכן המכה חבירו וחבירו קראו ממזר, פטור שנאמר (דברים יט, י) והיה כי יחס לבזו וגו'²², וכן אס אחד קרא לחבירו גנב והוא אומר לו(כה) אתה מכזב כממזרכו) או קראו ממזר, פטור מהאי טעמא. וכן הדין באדם הרואה אחד מישראל מכה חבירו, ואינו יכול להצילו אם לא שיכה המכה, יכול להכותו כדי לאפרושי מאיסורא(כו). הגה: וכן מי שהוא תחת קשות ורואה בו שהוא עושה דבר עזיבה, ראוי להכותו וליסרו כדי להפרישו מאיסור, ואין לריד להביאו לבית דין²³.

(כ) משלם לו במותר נזק שלם - עיין לעיל בסימן ת"ב מ"ש בהיזק שור בשור בתשלומי במותר נזק שלם, ומינה יש ללמוד לאדם באדם (סמ"ע).

(כא) חזר גם הוא מיד כו' - נראה דהאי מיד ט"ס הוא, וה"ג "או לאחר זמן שחבל זה בחבירו חזר גם הוא וחבל בו", אז החיוב על שניהן ומשלם במותר נזק שלם, אבל אם התחיל האחד וחזר השני וחבל בו מיד, השני פטור, ר"ל הראשון התחיל במריבה וירא השני שיחבול בו, וכדי להציל נפשו מההכאה חבל בהראשון, או שכבר חבל בו הראשון וירא שיחבול בו עוד וקידם וחבל בהראשון כדי שלא יחבלהו עוד, פטור (סמ"ע), וי"א דאין ט"ס ור"ל אחר שסלק ידו כבר הא' מעליו חזר השני לחבול בו שלא חבל להנצל שכבר סלק ידיו מעליו אלא שרצה גם הוא להכותו חלף מה שהכה חייב אבל אם בעוד שהתחיל האחד להכות והיה מכה עדיין הכהו הב' נראה שלא הכה אותו אלא להציל עצמו ואפי' הכי אם הכהו הרבה יותר מכדי הצלתו חייב (ש"ך בשם המבי"ט, וט"ז).

(כב) כדי להציל עצמו - דאפילו אחרים חייבין לחבול בהחובל כדי להציל חבריהן כמ"ש בסימן תכ"ה סעיף א', כ"ש הוא עצמו (סמ"ע).

(כג) וכן הוא לענין גידופין כו' - ראובן טען על שמעון שקראו ממזר, ושמעון אומר שמתחילה לחש לו באזנו שהוא ממזר לכן נתרגז וא"ל כן, אומדנא דמוכח הוא כיון שקראו פתאום ממזר ודאי האמת אתו, וא"צ ליטבע ע"ז וכמ"ש לעיל סימן ת"ך סעיף ל"ג (סמ"ע), עיין בתשובת ראנ"ח (הובא לעיל סי' ת"כ סי' לח ד"ה המדבר רע על שוכני עפר) (ש"ך).

(כד) ובאתה אשתו כו' - דין אשה לענין בזיון כדין איש, ואשה שנתחייבה נידוי, ואין בעלה יחפץ שתתבזה אשתו בב"ד בנידוי וירצה לפדות בממון אז יעשה כאשר ישיתו עליו הב"ד, ועיין לקמן סימן תכ"ד סעיף י"א²⁴ מזה (סמ"ע).

(כה) לחבירו גנב והוא אומר לו כו' - אם אחד חירף את חבירו בשם רע וחזר זה והכהו, אף שעבר בלאו וצריך כפרה, מ"מ אין עליו דין רשע כלל אלא אמרינן ליביה רתח ואין אדם עומד על צערו, ואינו משלם אלא נזק וצער וריפוי ושבתי, והמוציא שם רע, נהי שפטור מהבושת שהרי קיבל דינו, מכל מקום צריך להתודות ולומר ברבים ששקר דיבר ומבקש מחילה, ועי' שבות יעקב [צ"ע כוונתו, ונראה שכוונתו לדבריו שמובאים בהערה 5], ועיין בתשובת חות יאיר [עי' לעיל סי' ת"כ סל"ח ד"ה יש אומרים דיכול] (פ"ת).

²¹ ראובן ושמעון שהתחילו להתקוטט אם היה יכול להציל עצמו בחבלה מועטת וחבל בו הרבה חייב. ובנ"ד הרי ראובן לא הכה את שמעון אלא הכאה מועטת ושמעון ניצל ועומד הוא ולא היה לו להכות את ראובן אפי' הכאה דכוותה כ"ש מכה רבה כזו שסימא את עינו במתכוין (ש"ת רדב"ז חלק ד סימן רכ (אלף רצא)).

²² א' חירף את חבירו בשם רע וחזר זה והכהו אף שעבר בלאו וצריך כפרה מ"מ אין עליו דין רשע כלל אלא אמרינן ליביה רתח ואין אדם עומד על צערו (ש"ת שבות יעקב חלק א סימן קעט).

²³ הרואה נער שעושה איסור דרבנן מותר להכותו עד שימנע מלעשות מלאכה שכיון שהוא משרתו מוטל עליו להפרישו מאיסורא. וכן כל אדם מוטל עליו להפריש את אשתו ואת בני ביתו מאיסורא וברור הוא (ש"ת רדב"ז חלק ד סימן רנח (אלף שכט)).

²⁴ בפרידמן איתא ט' ועיי"ש בסמ"ע סק"י(ט).

חובל בחבירו

(כ)¹² אתה מכזב כממזר כו' - דין הקורא לחבירו עבד יהא בנידוי ממזר סופג את הארבעים רשע יורד עמו לחייו מדה כנגד מדה, עבד הוא רוצה להביאו לכלל ארור כנען לפיכך יהא בנידוי, ממזר רוצה להביאו לידי מלקות דלא יבא ממזר בקהל השם לפיכך יהא במלקות, רשע הוא רוצה להפסיד פרנסתו דכתיב כי ימוך אחיך והחזקת בו פרט לרשע שאין אחיך לפיכך יורד עמו לחייו (ש"ך בשם נימוקי מהר"ם מריזבורק), אם אחד התחיל מריבה עם חבירו, וקרא אותו גנב, או גזלן. וזה חזר וקרא אותו אפילו ממזר בן הנידה, או בועל עריות, פטור. אף שלעניין חבלות אמרינן משלמים כמותר (&). הכא אין בו דררא ממונא. ולפי הנראה, הראשון מחויב יותר לבקש כפרה עליו, ולפייסו. אם רוצה להיות יוצא ידי שמים, מן השני, דלבא מירתח רתח. ואם המתחיל אמר לו טמא מטומא, או עזות פנים, או נבל, או שקרן, או זייפן, או ריק. בכל אותם הדברים אין בהן דין הוצאת שם רע. רק שמוטל על נשמת המחרף לפייסו. אבל אין כח ביד ב"ד לכוף אותו. אם לא שמורגל בכך, לבייש הבריות (ש"ך בשם היש"ש).

(כ)¹³ כדי לאפרושי מאיסורא - וכן הדין באדם הרואה את חבירו שמכה לאביו או בנו או אחיו, והרואה הכה המכה כדי להציל את קרובו, פטור, ואיכא בינייהו נ"מ לדינא, והוא, דאם זה הבא להציל ולהכות המכה אינו בר הכי דרגיל לאפרושי מאיסורא, דכמה פעמים רואה שמכה אחד לחבירו ואינו חושש לאפרושי המכה מאיסורא, אז אמרינן דאסור להכות לזה המכה, דודאי מכח שנאה בא להכותו ולא בא להפרישו מהאיסור, משא"כ ברואה מכה אביו ובנו ואחיו, דמותר להציל קרובו בהכאה אף שאין מדרכו להפריש אחרים, אבל המחבר לא חילק בינייהו (סמ"ע), וי"א דבמכה למכה אחד מישראל אין פוטרינן אותו אם לא שיש בירור גמור שלא יוכל להציל בענין אחר, משא"כ במציל את קרובו אין מדקדקים כ"כ ואפילו במקום שאין בירור שלא היה יכול להציל בענין אחר, דקרובו כגופו דמי, ואפילו בספק הצלה יכול להכות במכה (ט"ז).

(יד) שנים שחבלו באחד כאחד, שניהם חייבים ומשלשים ביניהם. היה אחד מתכוין והשני לא כוון, השני פטור מבושת.

סימן תכב - צריך החובל לפייס הנחבל שימחול לו:

(א) החובל בחבירו, אף על פי שנתן לו ה' דברים, אינו מתכפר לו עד (א) שיבקש ממנו וימחול לו. ואסור לנחבל (ב) להיות אכזרי מלמחול, כי אין זה דרך זרע ישראל (ג), אלא כיון שבקש ממנו החובל ונתחנן לו פעם ראשונה ושניה (ד) וידוע שהוא שב מחטאו וניחם מרעתו, ימחול לו. וכל הממהר למחול הרי זה משובח, ורוח חכמים נוחה הימנו: הגה - ועיין צ"ח סימן תר"וה). אסור לבקש דין מן השמים על חבירו שעשה לו רעה. ודוקא דאית ליה דינא צארעא. וכל הצעק על חבירו, הוא נענש תחלה. וי"א דאפילו לית ליה דינא צארעא אסור לצעוק עליו, אלא"כ הודיעו תחלה:

(א) אינו מתכפר לו עד כו' - אמנם י"א דזה קאי אצער דבושת (סמ"ע).

(ב) ואסור לנחבל כו' - זה נלמד מאותו מעשה דהרי אברהם נתפייס מאבימלך והתפלל בעדו (סמ"ע).

(ג) ה"ג אין זה דרך זרע ישראל כו' - ור"ל שג' סימנים יש לזרע אברהם, ביישנים רחמנים גומלי חסדים, ורחמנים הוא היפך אכזריות (סמ"ע).

(ד) פעם ראשונה ושנייה - ובאו"ח סימן תר"ו ס"א כתב ראשונה ושנייה ושלישית, שם קאי אהמפייס, וקאמר שאם לא נתפייס בשתי פעמים ילך אצלו גם פעם שלישית, וכאן לימדונו שזה שמפייסין אותו יהיה רחמן ולא ימתין עד שילך ויבוא אצלו שלישית, אלא ימחול לו בראשונה או בשנייה (סמ"ע).

(ה) ועיין בא"ח סימן תר"ו - שם כתב הרמ"א בהג"ה דאם הוציא עליו שם רע א"צ למחול לו, והטעם, דשם רע פגע בכבוד אבותיו או בניו לדורות, ושמא היו אנשים דשמעו השם רע ולא ישמעו החרטה והמחילה ויסברו שהוא אמת (סמ"ע)
(ב) דין נחבל נשבע ונוטל, נתבאר בסימן צ':

חובל בחבירו

סימן תכג – נגף אשה ויצאו ילדיה, וכיצד שמין דמי ולדות:

(א) הנוגף את האשה ויצאו ילדיה, אף על פי שלא נתכוון, חייב לשלם דמי ולדות לבעלה, ונוק וצער לאשה. וכיצד משערין דמי ולדות, שמין את האשה כמה היתה יפה עד שלא ילדה, וכמה היא יפה משילדה(א), ונותנים לבעל. (ולערך ונזק משערין כמה תפחת האשה ונכחשת יותר כשהיא מפלת על ידי הכאה משילדה כדרכה. וכן צצצת וריפוי(ב), אם לריכה לכך. ועיין באבן העזר סימן פ"ג). ואם מת הבעל, נותנים ליורשיו. ואם נגפה אחר מיתת הבעל, נותנים אף דמי ולדות לאשה(ג). (וי"א להוא סל יורקו(ד):

(א) וכמה היא יפה משילדה - פירוש, אם היא ילדה בלא הכאה אלא שהיא ריקנית בלא ולד, ומשום דלפעמים אשה מפלת ג"כ מעצמה בלי נגיפה והכאה, משו"ה אין עליו לשלם כל דמי הולד אלא בכמה אדם קונה אשה הרה ביוקר כדי שאם תלד יהיה הולד שלו, דאין נותן בה כ"כ דמים, דשמא תפיל ולא תשאר בידו אלא ריקנית, והיינו פחת דמי הולדות דזיכתה לו התורה, אבל מה שנכחש גופה מחמת כאב הכאתה זהו מיקרי נזק ועליו כתבו דהוא של האשה (סמ"ע).

(ב) וכן בשבת וריפוי - והריפוי ניתן לרופא והשבת לבעל משום דמעשה ידיה הוא שלו, והבושת אם הוא בסתר לו חלק אחד ולה שני חלקים, ואם הוא בגלוי לה חלק אחד ולו שני חלקים. ופירוש סתר ובגלוי בדבר זה, נראה דר"ל דההכאה היתה בסתר שלא היו רואין בדבר או בגלוי במקום רואין, ובדין ריפוי אם אמדוה לרפאותה בה' ימים ועבדה לה סמא חריפא ונתרפאת בג' ימים, דהוא בכלל צער והוא שלה (סמ"ע), וי"א שסתר הוא שבישה אותה בסתר, וגלוי שבישה אותה ברבים (ט"ז).

(א) דמי ולדות לאשה - פירוש, ולא ליורשי הבעל, משום דאין אדם מוריש ליורשיו דבר שלא בא לעולם, דבחייו עדיין לא נגפה, והן שלה כיון דכתיב בתורה ויצאו ילדיה ולא כתיב הילדים, ללמדנו ששמה נקרא על ילדיה היכא דאין לאב זכייה בהן (סמ"ע).

(ד) דהוא של יורשיו - דכיון דזיכתה התורה להיות דמי הולדות שלו נחשבו הולדות כשהן במעי אמן של הבעל, וכשמת שם יורשיו נקראין עליהן ועומדין במקומו גם כזה (סמ"ע).
(ב) היתה נשואה לגר, וחבל בה בחיי הגר, נותן דמי ולדות לבעל. מת הגר, פטור(ה). ואם חבל בה אחר מיתת הגר, זכתה היא בדמי ולדות(ו). (וי"א להוא פטור(ו)):

(ה) מת הגר פטור - פירוש, ואינם נותנים ליורשיו, דאין יורשי הגר יורשים אותו וכמ"ש לעיל בסימן רע"ה סעיף א' (סמ"ע).

(א) זכתה היא בדמי כו' - דומיא דאשה ישראלית שנגפה אחר מיתת הבעל דפסק המחבר לעיל סעיף א' דנותנין לאשה דמי הולדות ולא ליורשיו (סמ"ע).

(א) דהוא פטור. ג"כ הוא מטעם דס"ל לי"א הנ"ל באשה דעלמא דאין האשה זוכה בה כ"א יורשיו, ובגר דאין יורשיו יורשין אותו ממילא פטור הנוגף (סמ"ע).

(ג) היתה שפחה או עובדת כוכבים בשעת הריון, ובשעת נגיפה נשתחררה או נתגיירה, הרי דמי ולדות שלה(ח). (וי"א להוא דלס' זעלה קיים הכי הן סל זעל(ט), ואם לאו, הוא פטור(יאל(י)):

(ה) הרי דמי הולדות שלה - דכיון דאין הקדושין תופסין בשפחה וגויה משום ישראל לא קרינן ביה בעל האשה, ואין לישראל זה שנתעברה ממנו זכייה בהולדות ואף שהוא חי בשעת נגיפה, ולא דמי לישראלית שנתעברה מישראל בזנות דקי"ל דדמי הולדות הוא של הבעל, דשם בני קדושין נינהו, ומשו"ה הדמים הן שלה משום דס"ל דזיכתה התורה לה היכא דאין להבעל בהן זכייה כנ"ל (סמ"ע).

(ט) וי"א דאם בעלה קיים הרי הן של בעל - פירוש, כשנתעברה מישראל וכנ"ל, וטעמם, דמדמו זה לישראל המזנה עם ישראלית (סמ"ע), וי"א דלעולם אין לו לבעל דהא לא מיקרי בעל כיון דלא תפס בה קידושין (ש"ך).

(א) ואם לאו פטור - י"א הללו ג"כ לטעמם הנ"ל אזלי דאין לאשה שום זכייה בדמי ולדותיה (סמ"ע).

(ד) הנוגף את האשה ויצאו ילדיה ומתה, אע"פ שהיה שוגג, ה"ז פטור מהתשלומין ואינו משלם כלום, שנאמר: ולא יהיה אסון(יב) ענש יענש (שמות כא, כב), לא חילק הכתוב בין

חובל בחבירו

שוגג למזיד בדבר שיש בו מיתת ב"ד לפוטרו מן התשלומין). בד"א, כשנתכוון לאשה(יב). אבל אם נתכוון לחבירו, ונגף את האשה, אע"פ שמתה, הואיל והמיתה בלא כוונה ה"ז כדבר שאין בו מיתת בית דין(ג), ומשלם דמי ולדות. (וי"א לאפילו לא נתכוון לאשה פטור מתשלומין):

(כ) שנאמר ולא יהיה אסון כו' - ה"ג יענש, לא חילק הכתוב בין שוגג למזיד בדבר שיש בו מיתת ב"ד לפטרו מהתשלומין (סמ"ע).

(כ) בשנתכוין לאשה כו' - אף על גב דקרא איירי בשנים שמריבין ומכוין להכות לחבירו ונגף האשה שלא בכונה וכמ"ש בריש סימן זה, מ"מ הדיוק דלמדנו מולא יהיה אסון הא אם יהיה אסון פטור מדמי ולדות משום דקים ליה בדרכה מיניה, זה לא שייך כשלא נתכוין להאשה, דס"ל דאין צד מיתה בכה"ג, אבל כשנתכוין להאשה, אף על פי שהיה שוגג במיתתה, למדנו מקרא כל שאם מזיד היה חייב מיתה אפילו אם היה שוגג באותה מיתה ג"כ פטור מממון (סמ"ע).

(כ) כדבר שאין בו מיתת ב"ד - דאין מיתת ב"ד בנתכוין להרוג את זה והרג את זה, וכתב כדבר בכ"ף הדמיון, משום דבהרג שוגג ג"כ אין מיתת ב"ד ואפ"ה אמרינן דפטור מדמי ולדות כיון דאיכא צד מיתת ב"ד אם היה מזיד, והל"ל ג"כ כן בלא נתכוין לה, קמ"ל דכזוה אמרינן כאילו אין כאן צד מיתת ב"ד כלל (סמ"ע).

סימן תכד – החובל באביו ואמו או החובל בבניו או החובל בחבירו בשבת:

(א) החובל באביו ואמו ולא הוציא מהם דם(א) חייב בחמשה דברים, הוציא מהם דם חייב מיתה, לפיכך פטור מתשלומין אפילו הוא שוגג. לפיכך: לא יקוץ הבן לאביו, ולא יוציא קוץ מבשרו, ולא יפתח לו מורסא, שמא יבא להוציא ממנו דם, ונתבאר זה בטור יורה דעה סימן רמא²⁵:

(כ) ולא הוציא מהם דם - פירוש, דאז לא חייב מיתה על הכאתו ואפילו במכה בשוגג לענין זה דשם מיתה עליו ואינו חייב אפילו בתשלומין על חבלתו, דקים ליה בדרכה מיניה אם היה מזיד וה"ה בשוגג לענין זה (סמ"ע).

(ב) החובל בחבירו בשבת, פטור מתשלומין אפילו הוא שוגג(ב) כיון שיש בו מיתת בית דין(ג). אבל החובל בחבירו ביום הכפורים, אפילו במזיד חייב לשלם לו²⁶:

(ב) אפילו הוא שוגג - פירוש, שלא ידע שהיום שבת או לא ידע שמלאכה זו אסורה בשבת, אבל אם חבל כמתעסק שלא במתכוין כלל, זה לא מיקרי חיוב לענין שבת כלל דמלאכת מחשבת בעינן, ועוד, דמקלקל הוא, וכאן לא שייך דמתקן אצל יצרו עיין סמ"ע ס"ק (ג), שהרי זה לא נתכוין לחבול כלל ולא עשה נחת רוח ליצרו וממילא יש כאן חיוב תשלומין, דלענין תשלומין אדם מועד לעולם (פ"ת).

²⁵ סעיף ג', ועיי"ש ברמ"א: בד"א, בשיש שם אחר לעשות. אבל אם אין שם אחר לעשות והוא מצטער, הרי הוא מקיזו וחותר לו כפי מה שירשוהו לעשות. ועי' גשר החיים (ח"ב סי' א): כל סתם חבלה היא או שיוצא דם לחוץ או שנצרך הדם תחת העור ונראה חבורה, ולכן בצורה שעל פי רוב אין הזריקה עושה חבורה מותר אפשר לכתחילה לעשותה לאמו גם במקום שיש אחר, ואפילו שנכנס דם למזרק, אבל הוא חוזר אליו.

²⁶ עי' פרי מגדים (פתיחה להלכות שבת אות ז): אי עשה אחת מהמלאכות מהנך דמספקן אי חייב מיתה עליהן, אי תפס הניזק יש לומר דאין מוציאין מידו. ומיהו כהאי גוונא לא שייך קים לי, דספק לכל העולם, ואף אי תפס יש לומר מפקינן מיניה. ומיהו י"ל דספיקא דדינא לכל באי העולם י"ל דאין פוטרינן אותו ממון, דדוקא חייבי מיתות שוגגין הואיל ואלו אתרו ביה פטור נמי בשוגג, מה שאין כן כהאי גוונא דמספיקא לא קטלינן ליה, מחויב ממון. ועי' מג"א רעח: הקשה בספר ט"א דבח"מ סימן תכ"ד פסק החובל בחבירו בשבת פטור מתשלומין משום שחייב מיתה וכאן פסק דמלאכה שאצ"ל פטור וי"ל דספיקא מספקא ליה וגבי ממון המע"ה ול"נ דלר' אבהו חובל חייב אפי' לר"ש אפי' א"צ הדם לבלו עכ"ל וביש"ש בב"ק פ"ח סימן כ"ב כתב דהחובל דרך מריבה דעתו שיצא ממנו דם הוי צריכה לגופה, [וא"ל מנא ידעי' שדעתו על כך וי"ל שמודה] וא"א שישבע על כך דאם כן דומה לנשבע להרע והוי כמו שבועת שוא ועי"ל דסתמא דחבלה הוי צריך לגופה עכ"ל, גם בש"ג פ"ב דשבת הקשה קושיא זו ע"ש, ובמ"מ פ"ח ד"ח כתב מחלוקת אם חובל בדרך נקמה נקרא מתקן או מקלקל ופטור אפי' לר' יודא ועסי' שי"ו ס"ח.

חובל בחבירו

(א) כיון שיש בו מיתת ב"ד - פירוש, אם חבלו במזיד, ומשום הכי אפילו בשוגג אינו חייב בתשלומין וכמ"ש בסעיף שלפני זה, ואף ע"ג דמקלקל הוא, מ"מ הואיל ועשה נחת רוח ליצרו בשעה שחבל בחבירו משו"ה חייב מיתה אחבלה זו אם חבלו במזיד, ומה"ט חייב אף על פי שאין עושה להנאתו (סמ"ע), אף בב' מעשים כגון בחילול שבת ביד א' וביד א' היזק לחבירו פטור, וה"ה באיסור שיש בו חיוב מלקות (רע"א).

(ג) החובל בעבד כנעני שלו פטור(ד), חבלו בו אחרים רבו נוטל חמשה דברים(ה), ואפילו צערו בסם ונתרפא מהרה הרי כל רפואתו לרבו:

(7) בעבד כנעני שלו פטור - סתם וכתב דפטור, ומשמע דאפילו הכהו מכה דאין בה שוה פרוטה, ואין אומרים דחייב עליה מלקות, ומטעם שכתבתי סימן ת"כ סעיף ה' (סמ"ע). עיין מה שכתבתי בסימן ת"כ בתחילתו (ט"ז), פטור אפילו ממלקות, ואף על גב דהיכא דליכא תשלומין בחובל מיחייב מלקות (סימן ת"כ סעיף ב') (קצה"ח).

(7) חמשה דברים - ואף על פי דהריפוי צריך ליתן להרופא שירפאהו, מ"מ נ"מ בזה אם אמדוהו שירפאהו בה' ימים ונתן לו החובל דמי הרפואה על ה' ימים, וריפאו רבו בסם חריף בג' ימים, המותר מדמי הרפואה נשאר ביד רבו. וזהו שסיים המחבר וכתב, ואפילו ציערו הרב לעבד זה הנחבל בסם חריף ונתרפא כו', ונכון להגיה דלי"ת "דאפילו ציערו" במקום וי"ו "ואפילו" (סמ"ע).

(ד) מי שחציו עבד וחציו בן חורין שהכהו אדם או נגחו שור, נתבאר משפטו בטור י"ד סימן רסו (סימן סב):

(ה) מי שיצא לחירות ועדיין לא הגיע גט שחרור לידו, וחבלו בו אחרים פטורים(ו):

(1) וחבלו בו אחרים פטורים - אינו יכול להוציא מהם לעצמו כיון שעדיין לא נגמר שחרורו, ולא האדון יכול להוציא מהן כו'. אלא כותבין הרשאה זה לזה וגובין אותו (סמ"ע).
(ו) החובל בבת קטנה של אחרים(ז), אם נזק הפוחת אותה מכספה(ח) הוא הרי הוא של האב, וכן שבתה של אב שהרי מעשה ידיה וכסף מכירתה של אביה, ויש אומרים דוקא צסמוכה(ט) על שלחנו, אבל אינה סמוכה על שלחנו היא שלה(י), ויש אומרים אפילו צסמוכה על שלחנו הוא שלה אם אחרים חצלו צה(יא), אבל צער וריפוי ובושת שלה, וכן נזק שאינה פוחתה מכספה הרי הוא שלה, וכן החובל בבתו משלם צער וריפוי ובושת. הגה: ונראה לי דוקא צאינה סמוכה על שלחנו, אבל סמוכה על שלחנו יש אומרים דפטור וכמו שיתבאר צסמוך(יב):

(7) החובל בבת קטנה כו' - המחבר השמיט כאן דין חובל בעבד עברי, דבעבדו העברי חייב בכולן ליתן להעבד חוץ משבת דישאר בידו אם העבד הוא שלו, דבשבתו הוא מבטל ממלאכת רבו שחבלו. ובחבלו בו אחרים ילקח בהן קרקע והרב אוכל מפירותיו כל זמן שהוא אצלו, וכשיצא לחרות יקח הקרקע לעצמו, ואם חבלו בדבר שאין בו הפסד לרבו כגון שקטע ראש אזנו או ראש חוטמו, חבלתו לעבד ואין לרבו בו כלום (סמ"ע).

(7) הפוחת אותה מכספה - פירוש, אם בא למכרה או להשיאה לאיש, אין נותנין בעדה כל כך כמו שנותנין בעדה קודם חבלתו, ר"ל דאף אחר שנתרפאת מ"מ עומד רושם המכה ונמאסת בה, וכ"ש אם קטע ממנה אבר אחד דמחוסרת אבר שהוא נזק מבורר וידוע יותר (סמ"ע).

(7) וי"א דוקא בסמוכה כו' - נראה דאם אינה סמוכה על שלחנו, אפילו אביה רוצה ליתן לה מזונות בימי חליה כדי ליקח לעצמו משבתה כדי להיות לו ממנו מותר דמי מזונתיה, לאו כל כמיניה, משא"כ בחבל בה האב דכתב המגיד משנה שם [פ"ד מחובל] בדין י"ט דבכה"ג שבתה לאביה ע"ש ודוק (סמ"ע).

(7) אבל אינה סמוכה הוא שלה - פירוש, אשבתה קאי דאז ניזונית בדמי שבתה, אבל בדמי נזקה דמכירה וכסף קדושיה הנ"ל אין חילוק (סמ"ע).

(8) אם אחרים חבלו בה - דבמידי דאתי לה מעלמא וע"י צער לא קפיד (סמ"ע).

(2) י"א דפטור כמ"ש בסמוך - ר"ל מיד בסעיף שאחר זה בדין אם חובל בבניו הגדולים (סמ"ע).

(ז) החובל בבניו הגדולים(יג), אם אינם סמוכים על שלחנו נותן להם מיד והקטנים ילקח

חובל בחבירו

קרקע בגזקן(יד), ויש אומרים ספר תורה²⁷(טו). והם אוכלים פירותיו, וכן באחרים שחבלו בהם. ואם היו סמוכים על שולחנו, חבל בהם הוא פטור בין שהיו גדולים בין שהיו קטנים, ואם אחרים חבלו בהם, בגדולים יתן להם מיד, בקטנים ילקח בהם קרקע והוא אוכל פירותיו עד שיגדלו. הגה: ויש אומרים לאינו פטור בסמוכים על שולחנו אלא משנת, אבל חייב נשאר ד' דברים, ודינו זהם כאלו חבלו זהו אחרים:

(א) החובל בבניו כו' - מלמד שכעס על תלמידו והכה אותו בשביל לימודו עד שחבל בו, פטור מד' דברים, כדאמרינן גבי רץ בערב שבת בין השמשות, ולא דוקא בנו ותלמידו אלא אפילו לכל אדם שכפוף תחת ידו ראוי להכותו להפרישו מן העבירה, וכ"ש בשביל ביטול תורה, אף על גב דקיי"ל דיש להכותו בערקתא דמסאני ולא באכזריות כדאיתא בשו"ע יו"ד סימן רמ"ה סעיף י', מ"מ דיעבד אין לקנסו בשביל כך. שליח ב"ד שהכה מפני כעס וחימה חייב, מ"מ בת"ח דאורייתא מרתחא ליה, בפרט שהוא צער גדול כשלומד עם התלמיד ואינו משים לב על לימודו, יש לפוטרו מכל, אבל מ"מ כדי שלא יהא רגיל לעשות כן ולמיגדר מילתא שישלם שכר הרופא (פ"ת).

(א) והקטנים ילקח בהן קרקע כו' - ואם אין מספיק בקרקע שיקנה דקל (סמ"ע).

(ב) וי"א ספר תורה - פירוש, והקטנים ילמדו מתוכה והוא פירות דספר תורה, והקרבן קיימת להן עד שיגדלו, ואין נותנין בידו מפני שיפסידו, וס"ל שטובתו הוא שיקנה בהן ס"ת וילמד מתוכה, ואף אם יקלקלה לא איכפת לן בהך כיון שהוא שלו והוא טובתו (סמ"ע).

(ב) בטובת הנאה - עיין מה שכתבתי בסימן שפ"ח סעיף ב' ד"ה הבעל (ט"ז).

(ח) החובל בחרש שוטה וקטן חייב והם שחבלו באחרים פטורים, אע"פ שנתפקח החרש ונשתפה השוטה והגדיל הקטן, אינם חייבים לשלם שבשעה שחבלו בהם לא היו בני דעת: (ט) העבד והאשה החובל בהם חייב, והם שחבלו באחרים פטורים, אבל משלמים לאחר זמן(יז) אם נתגרשה האשה(יח) או נתאלמנה או נשתחרר העבד. הגה: יש לה נכסי מלוג או נכסי כאן כזול, מוכרת אותו לאחרים בטובת הנאה(יט) ומשלמת לנחבל²⁸:

(א) אבל משלמים לאחר זמן - ולא דמי לחרש שוטה וקטן שחבלו, מפני שהאשה והעבד הן בני דעת בשעה שחבלו וחייבין לשלם אלא שאין להם במה לשלם, לפיכך שמין ב"ד הה' דברים בשעה שחבלו באחרים ונותנין אותו ביד הנחבל, ולכשיהיו להן נכסים משלמן (סמ"ע).

(א) אם נתגרשה האשה כו' - ראובן ושמעון היה להם תביעות ממון א' על השני, ושמעון נפטר, ואלמנתו נתנה כלי כסף לאשת ראובן, וכעת אשת ראובן רוצה לעכבם בטעם תביעות, אין שום זכות, שהרי אין לאלמנה שום התחייבות על הלואה בעלה, ואפילו שאשה שהזיקה פגיעתה רעה, אמנם הכלים האלה ודאי של אלמנת שמעון, ולכן ראובן חייב להחזירם (ש"ך), אשה שהולכת לתנונה ולותה בגד הראוי לה למלבוש לפי אומד ממונה, ונגנב או נאבד אפילו באונס, חייב הבעל לשלם, דודאי הבעל ניחא ליה שתהיה מקושטת בין הנשים, ולענין זה חשובה כאילו נשאה ונתנה בתוך הבית, דהוי כדברים הצריכים לגופה ושייך בהו תקנת השוק, אכן תכשיטים או אפילו מלבוש החשוב לה מכפי ערכה, אין חייב לשלם אפילו פשעה, וכן באבן טובה לרפואתה, אם לא שנשאה ונתנה בתוך הבית ממש ועיקר הבית עליה (ט"ז).

(ב) בטובת הנאה - ואם תתאלמן או תתגרש יקחם הלוקח ואם תמות ישארו לבעל, ואותה טובת הנאה שקיבלה בהן תיתנה לנחבל, אבל אינה חייבת למכור כתובתה לשלם לנחבל, והטעם משום דקיי"ל המוכר שט"ח לחבירו וחזר ומחלו מחול וכמ"ש לעיל סימן ס"ו סעיף כ"ג, ואם תמכור שטר כתובתה שיש לה על בעלה לאחר והיא תמחול החוב שבשטר כתובתה לבעלה, יפסידו הב"ד להלוקח בידים²⁹ (סמ"ע).

(י) האשה שחבלה בבעלה, אם היה תוספת בכתובתה או נכסי מלוג(כ) או נכסי צאן ברזל,

²⁷ עי' לעיל הערה. Error! Bookmark not defined. שמשכירים ספר תורה.

²⁸ עי' לעיל ש"ך סי' שמ"ו סק" Error! Reference source not found. והערה Error! Bookmark

.not defined.

²⁹ עי' ט"ז לעיל ד"ה טובת הנאה

חובל בחבירו

מחייבים אותה למכרם לבעלה בטובת הנאה וגיובה ממנה אם רצה הבעל, ואם רצה לגרשה ולגבות ממנה הכל גובה, ואם לא היה לה אינה יכולה למכור לו עיקר כתובתה, שאסור לאדם לשהות את אשתו שעה אחת בלא כתובה, אלא אם רצה הבעל כותב עליה שטר בדמי החבלה, או מגרשה ונוטל מכתובתה הראוי לו. הגה: וכן אם החזלה כפי כתובתה מוכרת כתובתה לבעלה ומשלמת לבעלה, ולא חיישין שמה תהא קלה בעיניו להוציאה שהרי אם ירצה (כא) יוכל לגרשה ולגבות בחבלתו:

(²) אם היה תוספת בכתובתה או נכסי מלוג כו' - האי תוספת לא קאי אנכסי מילוג ואנכסי צאן ברזל דקאמר, ואשלתן הב"ד כופין אותה למכור בטובת הנאה כל אחד כפי דינו, דהיינו נכסי צאן ברזל ונכסי מילוג צריכה למכור לבעלה או לאחר כולן, והמעות שתקבל צריכה ליתן לבעלה בדמי חבלתו, ואם הבעל קנאה בטובת הנאה אזי הבעל מנכה לה אותן דמים דדמי חבלתו. "ואם לא היה לה", ר"ל דאין לה שום אחד משלשתן ואין לה אלא כתובה דאורייתא על בעלה, "אינה יכולה למכור" כו', ור"ל שאין יכולה למכור ממנה כלום בין בטובת הנאה בין שלא בטובת הנאה, דהא חכמים שיערו הכתובה במנה ומאתים ושכפחות מזה אפילו פרוטה יש לחוש שתהא קלה בעיניו להוציאה, משו"ה אין תקנה לבעלה הנחבל לגבות ממנה דמי חבלתו אם לא שיגרשנה וינכה מכתובתה דמי חבלתו או שיכתוב עליה שט"ח וכדמסיק (סמ"ע).

(³) שהרי אם ירצה כו' - שאף אם לא תמכרנה לו בשביל חיוב כתובה לא ימנע מלהוציאה אם ירצה, שהרי אינו צריך ליתן לה כתובה כיון שחייבת לו נגד החבלה, אבל אם כתובתה מרובה מחבלה אין אומרים למכור לו (פירוש, בטובת הנאה דאז אף שהוא מרובה מדמי החבלה אין נותנין בהנאה [אלא] דמי החבלה) כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, ואלמלא המכר לא היה מוציאה כיון שכתובתה מרובה מהחבלה (סמ"ע).

(יא) דין אשת איש שחבלו בה אחרים או בעלה נתבאר בטור א"ה סימן פג. הגה: איש ואשה שיש לה בעל שחבלו זה בזה, לא אמרינן שישלמו צמותו נזק שלם (כב) דהא קלת מחזלה שחבל באשה הוא לבעלה, על כן ישלם החובל זה השני לבעלה ומה ששייך לבעלה ומה ששייך לאשה מנכין לו נגד חבלתו.

(²) לא אמרינן שישלם צמותו נזק שלם - פירוש, שינכו דמי החבלות זה כנגד זה ודמי החבלה העולה יותר באחד מהשני ישלם לו השני החובל נזק שלם, וכמ"ש בס"י תכ"א סעיף י"ג, קמ"ל דבאיש שחבל באשה של איש אחר אין הדין כן, והטעם שהאשה אין לה במה לשלם מה שחבלה באיש האחר, ומה שחבל האיש האחר בה מגיע ממנו חלק לבעלה, משו"ה קאמר דצריך האיש החובל באשה ליתן לבעלה כל חלקו מה שיגיע לו מדמי חבלתה, והחלק השייך לה אין צריך ליתן לה (סמ"ע).

סימן תכה - חייבי מיתות בית דין היאך דנים אותם בזמן הזה:

(א) הגה: כל חייבי מיתות בית דין בזמן הזה, אין זידינו להלקותו או להגלותו או להרגו או לחצונו (א), אלא מנדין אותו ומבדילין אותו מן הקהל. וכל זה מלד דין, אבל אם רואין בית דין שהוא כורך שעה ומגדר מילתא (ב), יכולין לענוש צמה שירלו כמו שנתבאר לעיל סימן ב. ודוקא זדינו נפשות הלריכין בית דין, אבל הנהרגין בלא בית דין נידונין גם עתה כמו שנתבאר. הרודף אחר חבירו להרגו והזהירוהו והרי הוא רודף אחריו (ג), אפילו היה הרודף קטן הרי כל ישראל מצויים להצילו באבר מאברי הרודף, ואם אינם יכולים לבוין ולא להצילו אלא אם בן יהרגו לרודף, הרי אלו הורגים אותו אע"פ שעדיין לא הרגו (ד). הגה: הבא צמתתה (ה) לגנוב גם כן דינו כרודף, ואם ידוע שלא בא רק על עסק ממון ואף אם יעמוד בעל הממון נגדו לא יהרגו אסור להרגו. ועיין בדברי הטור צסימן זה מי שמסכן רבים כגון שעוסק בזיופים צמקוס שהמלכיות מקפידות, דינו כרודף ומותר למסרו למלכות (ו):

(⁸) כל חייבי מיתות ב"ד בזמן הזה אין בידינו להלקותו כו' - לא מיבעיא דאין דנין הד' מיתות עצמן כל אחד כפי מה שציותה התורה, אלא אפילו לעשות במקומו עונש אחר לדונו, אין בידינו מצד הדין כי אם מצד מיגדר מילתא (סמ"ע).

(²) ומגדר מילתא כו' - פירוש, לעשות דין לזה שכבר נרצח או מוכה אין לנו לעשותו, אבל למיגדר מילתא אם יש לחוש שיעשוהו ג"כ אחרים להבא, יגדרו כדי שלא יעשוהו עוד (סמ"ע).

חובל בחבירו

^(א) והזהירוהו כו' - פירוש, אין צריך לעשות בו התראה ממש ושיקבל ההתראה, אלא אומרים לו זה שאתה רודף אחרי ישראל הוא והתורה אמרה שופך דם האדם באדם דמו ישפך, ובדיעבד אפילו לא אמרו לו אפילו זה, אפ"ה מצילין הנרדף בנפשו של רודף, וראיה מקטן שרודף דאינו בר הבחנת האזהרה הוא, וקאמר ג"כ הורגין אותו להציל ממנו (סמ"ע).

^(ד) אף על פי שעדיין לא הרג – אמנם אחר שהרג אין ממיתין (סמ"ע).

^(ה) הבא במחותרת כו' - הטעם דאין לו דמים, מפני שכל גנב יודע שאין אדם עומד ורואה שגונבים ממנו ממונו ושותק, ומתחילה בא אדעתא דהכי שבאם יעמוד בעה"ב כנגדו למחות בידו אזי יעמוד עליו להרגו, והרי זה כרודף ומותר להציל עצמו בנפשו, ואם הוא ברור לנו כשמש שלא בא להרוג לבעה"ב שבא לגנוב ממנו, כגון שידוע הוא שאוהב נאמן הוא לו, או שחתר האב לבנו דאז אפילו אין ידוע לנו אלא מסתמא אמרינן דהאב לבנו אינו בא להרוג אלא לגנוב, יש לו דמים לאביו או לאוהבו הנאמן בהריגתן כשבאו במחותרת, אבל בן הבא על אביו לא אמרינן מסתמא שלא בא להרוג (סמ"ע).

^(ו) שעוסק בזיופים - דקדק לכתוב שהמלכויות מקפידות, דאל"כ אין דינו כרודף³⁰ (סמ"ע).
(ב) לפיכך: העוברת שהיא מקשה לילד, מותר לחתוך העובר (ו) במעיה בין בסם בין ביד מפני שהוא כרודף אחריה להרגה, ואם הוציא ראשו (ח) אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש, וזהו טבעו של עולם³¹ (ט):

^(ז) לחתוך העובר – דווקא ישראל אבל בעובד כוכבים אסור כיון שהוזהרו על העוברים או אפשר דהא נמי בישראל מצוה כדי להציל ואפשר דאפילו בעובד כוכבים שרי (רע"א בשם התוס').

^(ח) ואם הוציא ראשו כו' – לא משנה אם כלו לו חדשיו או לא. ואם יצא דרך מרגלותיו, משיצא רובו. אם ידוע ששניהם ימותו, מותר להציל האשה³² (פ"ת).

^(ט) וזה טבעו של עולם - הוצרך לכתוב זה, שלא תאמר הולד הרי הוא רודף ויצילו את אמו בנפשו, קמ"ל כיון שטבע של עולם בכך, אין דין רודף עליו, ואעפ"כ בעודו במעיה מותר לחתכו אף על פי שהוא חי, שכל שלא יצא לאויר העולם אין שם נפש עליו³³ (סמ"ע), אסור להמית העובר ללא סיבה של הצלת האם, אמנם אם יצא ראשו, פי' שמן השמים מרדפין אותה (פ"ת בשם החוות יאיר)³⁴.

(ג) וכן הרודף אחר הזכר או אחר אחת מכל העריות לאנסה, חוץ מהבהמה(י), מצילין אותו

---

³⁰ עי' טורי זהב על יו"ד (קנז סק"ח): אף בזמנינו מי שפושע ומורד במלכות שלו מוסרין אותו וה"ה בשאר עבירות שאחד מוחזק בהם כגון עוסק בזיופים או שאר דברים שיש בהם סכנה פשיטא שמוסרין אותו ומן הראוי למסור אותו אפי' אם לא יחדוהו כיון שהוא כמו רודף לשאר ישראל ע"י מעשיו הרעים שעושה בפשיעה כן נראה לי

³¹ כשיצא רוב הולד ועכ"ז שניהם ימותו, מצילין האשה, ודוחין נפש מפני נפש וצריך להתישב בדין זה (פנים מאירות ח"ג סי' ה, ומובא ברע"א אהלות פ"ז מ"ו). כיון דאפשר דלא כלו לו חדשיו אפילו אי הוי מיעוט מ"מ אין רשאים להמית האם להציל הוולד דאין הולכין בפ"נ אחר הרוב דכיון דעפ"י המיעוט אין רשאים להמיתה א"כ ע"כ ימית הוולד שוב שפיר איכ"ל כסברת הגאונים הנ"ל דרשאים להמית הוולד להציל האם כמו שהסברתי לעיל כן הי' נ"ל בכוננתם, אלא דכל זה אפשר לומר אם אנו יודעין בבירור שימותו שניהם אמנם הרי זה אינו נודע אלא עפ"י אמירת הרופאים ואנן קי"ל דאמירת הרופאים אנן חשבינן לספק כמבואר בדברי מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחי"ד הלכות נדה וא"כ אכתי אין מקום להנ"ל (שו"ת מהר"ם שיק יורה דעה סימן קנה)

³² מותר לברוח כשיש סכנת נפשות אף על פי שמתוך זה גורם צער לחבירו ומשמע שהוא מחוייב לסבול צער כדי שלא יהרג חבירו בחנם (מג"א קנו סק"ב).

³³ רואים מהסמ"ע שאין בזה איסור רציחה, והוא שיטת התוס' בנדה מד ע"א, וכן הרמב"ן שם, וכן במהר"ט. ועי' תוס' סנ' נט ד"ה ליכא מידי, ור"ן ביומא (פב ע"א) החולק ואוסר. ועי' אג"מ (ח"ז חו"מ ח"ב סי' סט-עא) המחמיר בדבר נגד הסמ"ע.

[על הצד האוסר להרוג עובר] אף דישראל אינו מוזהר על העוברים, היינו דאינו נהרג עליו, אבל מ"מ אסור מדאו' להרגו, כיון שעפ"י הרוב בר קיימא הוא, ה"ל נפש קצת, הרי אפי' נפל שלא נתקשרו אבריו בגידין, כל שהוא מ"ם יום מתחילת יצירה אתרבי לטומאה בכלל יצירה לכל נפש אדם (יהודה יעלה ח"ב סי' קעה).

³⁴ ועי' שאלת יעבץ ח"א סי' מג שבמקום זנות, שאשה נתעברה באיסור אשת איש, הן דרך יהודי והן דרך נכרי, מותר להפיל, אפילו ללא צורך אמו.

חובל בחבירו

אפילו בנפש הרודף. ואם רדף אחד ערוה ותפס ושכב עמה, כיון שהערה בה(יא), אע"פ שלא נמר ביאתו אין ממיתין אותו עד עמדו בדין:

(⁹¹) חוץ מהבהמה - דאין ניתן להצילו בנפשו של רודף אלא ערוה שיש בה קלון ופגם לנרדף כגון נערה המאורסה שנפגמה, וזכר שאינו עומד להשתמש בו ויש בו קלון טובא (סמ"ע).
(⁹²) כיון שהערה בה - דאין הורגין אותו אלא קודם שנפגמה (סמ"ע), כל מי שרודף אחר הערוה נתן להצילה בנפשו אפי' נבעלה כמה בעילות של איסור בעל כרחיה דסוף סוף איכא פגימא דלא דמי נבעלה באיסור פעם אחת לנבעלה שתי פעמים. והא דתניא בברייתא נעבדה בה עבירה אין מצילין אותה היינו שאם הערה בה אף על גב דלא גמר ביאתו שוב אין הורגין אותו שכבר נעשה מעשה של אותה ביאה וכבר הפגימה לה לאותה ביאה (רע"א בשם הרדב"ז).
(ד) רדף אחר ערוה ואחרים היו רודפים אחריו להצילה, ואמרה להם הניחוהו כדי שלא יהרגני(יב), אין שומעין לה(יג), אלא מבהילין אותו ומונעין אותו ע"י הכאת אבריו, ואם אינם יכולים באבריו אפילו בנפשו. הגה: הצל על העכו"ם צפרהסיא לעיני ישראלים, קנאין פוגעין צויד) ומותרין להרגו, ודוקא צעפת מעשה, אבל אם פירש אסור להרגו, ודוקא שחתכו צו ולא פירש, ודוקא שצא הקנאי להרגו מעצמו, אבל אם שאל לבית דין אין מוריס לו (כדטו):

(⁹³) כדי שלא יהרגני - פירוש קודם שתשיגוהו ימית אותי כשיראה שאתם רוצים להמית אותו בשבילי (סמ"ע).

(⁹⁴) אין שומעין לה - משמע דוקא בכה"ג דנוכל לומר דמקפדת על פגמה אלא שחשה לנפשה שמא ימיתנה, ולכן אין שומעין לה דהתורה הקפידה אפגם כזה שלא יעשה, אבל אם אומרת הניחוהו ואל תהרגוהו, דנראה מדבריה שאינה חוששת אפגמה, בזה שומעין לה, ויש חולקים (סמ"ע).

(⁹⁵) קנאין פוגעין בו - מי שמקנא לשם יכול להורגו (סמ"ע).

(⁹⁶) אין מורין לו - ואפילו אם לא פירש והרג הבועל להמקנא אינו נהרג עליו (סמ"ע).
(ה) אפיקורס מיישראל והם(טז) עובדי עכו"ם או עושה עבירות להכעיסם³⁵, אפילו אכל נבילה או לבש שעטנז להכעיס הרי זה אפיקורס, והכופרים בתורה ובנבואה מישראל, מצוה להעבירן, אם יש בידו להעבירן בפרהסיא מעבירן, ואם לאו יסבב בסיבת העברתן(יז)³⁶. כיצד: ראה אחד מהם שנפל לבאר והסולם בבאר, קודם ומסלקו(יח), ואומר הריני שרוד להוריד בני מהנג ואחזירנו לך וכיוצא בדברים אלו. אבל העכו"ם שאין בינינו ובינם מלחמה(יט) ורועה בהמה דקה מיישראל במקום שהשדות הם של ישראל(כ) וכיוצא בהם,

³⁵ עי' לעיל הערה. **Error! Bookmark not defined.** מומר לחלל שבת פרהסיא, ועכו"ם, או מומר להכעיס לדבר אחד, אין מחללין עליו שבת. ומורידין ולא מעלין נמי אין מחללין עליו שבת (מ"ז סי' שכ"ח סק"ו). וי"א אף שהוא כגוי לכל דבריו (שו"ע אבן העזר סימן קכ"ג סעיף ב'), וכן אין בו איסור ריבית, אמנם בקרוב למיתתו תולים שחזר בתשובה (עי' חת"ס יו"ד שמ"א ד"ה ובלאה"נ), וכיון דקיימא לן (אר"ח שכ"ט סעיף ג') דגם ספק פקוח נפש דוחה שבת, ואפילו רק מיעוט אין הולכין בפקוח נפשות אחר הרוב, ועוד הרי לא מצאתי מפורש במומר לחלל שבת בפרהסיא לתיאבון אם מורידין ולא מעלין או לא מעלין ולא מורידין. ובתבואת שור סימן ב' ס"ק כ"ב הביא ראייה דאף מומר לכל התורה לתיאבון מעלין אותו, וראיה שלו שייכת גם למחלל שבת לתיאבון. ועל כן במחלל שבת בפרהסיא לתיאבון לענין חילול שבת בפקוח נפשות עבורו, אין לדין בזה אלא מה שענינו רואות, אם נראה שמהרהר בתשובה רשאי לחלל שבת עבורו (שו"ת מהר"ם שיק אורח חיים סימן קמ).
הא דקיי"ל ביר"ד סימן ב' [סעיף ה] וסימן קנ"ח סעיף ב' להכעיס בדבר אחד הוה מין, אף במצות עשה כן הוא, כיון דשמענא להא דר"ת ראש השנה י"ז א' ד"ה קרקפתא, והמ"א החזיק כן [כל מי שאינו מניח תפילין הוא בכלל א פושעי ישראל בגופן. פי' מג"א: ודוקא שאינו מניח בשביל בזוי מצוה אבל הירא להניחם משום דבעי גוף נקי ושמא לא יזהר בקדושתן לא הוי פושע], א"כ מה אריא פושעי ישראל בגופן, הא מין הוא נמי, שמע מינה לכאורה דלהכעיס דווקא שעובר בקום ועשה וכו', אלא שראיתי לרבינו הגדול בתבואות שור יו"ד סימן ב' אות ח"י כתב בפשיטות אפילו במצות עשה להכעיס הרי הוא כעכו"ם (אשל אברהם סי' לז סק"א).

³⁶ עי' יו"ד קנח ס"ב: מיני ישראל, והם שעובדים לעבודת כוכבים, או העושה עבירות להכעיס, אפילו אכל נבילות או לבש שעטנז להכעיס. הרי זה כופר. והאפיקורסים, והם שכופרים בתורה ובנבואה מישראל, היו נוהגין בארץ ישראל להרגן. אם היה בידו כח להרגן בסייף, בפרהסיא, הורגו. ואם לאו, היה בא בעלילות עד שיסבב הריגתו.

חובל בחבירו

אין מסבבין להם המיתה ואסור להצילין. במה דברים אמורים: בישראל בעל עבירות והוא עומד ברשעו ושונה בו תמיד, כגון רועה בהמה דקה שפקרו בגזל והם הולכים באולתם, אבל ישראל בעל עבירות שאינו עומד ברשעו תמיד אלא עושה עבירות להנאת עצמו כגון אוכל נבילות לתיאבון(כא), מצוה להצילו(כב) ואסור לעמוד על דמו (עיין צורה דעה סימן קנח).

^(טז) אפיקורס מישראל והם כו' - היינו המינים מישראל והן העובדים אלילים כו', עד הרי זה מין, והאפיקורסין והן שכופרים כו' (סמ"ע).

^(טז) להורגן בסייף - לאו דוקא סייף קאמר, אלא כאילו אמר אם יש בידינו כח להורגן הרי מצוה עלינו להורגן לעין כל ובחרב, והנשארין ישמעו וייראו, ואם לאו לפחות יסבכו להן המיתה וכדמסיק³⁷ (סמ"ע).

^(טז) קודם ומסלקו - נ"ל למחוק הוי"ו של ומסלקו, וה"ק, אם הסולם בבור קודם בואו אזי מסלקו משם ואומר הריני טרוד כו', ולפי הנוסח שלפנינו צריכין לפרש קודם, לשון מקדים דמקדים נפשו ומסלקו (סמ"ע).

^(טז) שאין בינם ובינינו מלחמה - דאילו יש מלחמה, על זה אמרו טוב שבגוים הרוג, והיינו מצוה להורידן ולסבב עליהן המיתה, ועיין ביו"ד סימן קנ"ח מדינים אלו (סמ"ע), הא דאמרינן לא מעלין ולא מורדין, פירושו דאיסור יש בדבר³⁸.

^(כ) במקום שהשדות הן של ישראל³⁹ - פירוש, לאו דוקא ארץ ישראל אלא בכל מקום שיש לישראל שדות (סמ"ע).

^(כא) כגון אוכל נבילות לתאבון - פירוש, כשאינו מוצא בשר כשר אוכל נבילות למלאות תאותו, ולהכעיס מיקרי שיש בנמצא בשר כזה ואוכל נבילה להכעיס מצות בוראו יתברך⁴⁰ (סמ"ע).

^(כב) מצוה להצילו - החילוק שיש בין מומר אוכל נבילות לתיאבון ובין רועה בהמה דקה [דאף שגם רועה לתאבון ולהנאת עצמו מניחו לרעות בשדות ישראל], דהרועה עושה עבירה מידי יום ביום וכל היום, משא"כ אוכל נבילות לתאבון, ועוד, דהאוכל נבילות לתאבון אינו חוטא אלא לשם יתברך, משא"כ רועה דגוזל וחוטא לחבירו ישראל, ע"ש (סמ"ע), ומ"מ אין מחויב לפדותו אם נשבה אלא דאם רוצה לפדותו אין איסור (ש"ך).

סימן תכו - חייב אדם להציל את חבירו בין בגופו בין בממונו:

(א) ⁱⁱⁱהרואה את חבירו טובע בים, או לסטים באין עליו, או חיה רעה באה עליו, ויכול להצילו הוא בעצמו או שישבור אחרים להצילו(א), ולא הציל, או ששמע עובדי כוכבים או מוסרים מחשבים עליו רעה או טומנים לו פח ולא גילה אוזן חבירו והודיעו, או שידע בעובד כוכבים או באנס שהוא בא על חבירו, ויכול לפייסו בגלל חבירו ולהסיר מה שבלבו ולא

³⁷ עי' לעיל הערה 36.

³⁸ עי' רמב"ם בהלכות & לגבי שכס בן חמור.

³⁹ עי' יו"ד קנח ס"א: עובדי גלולים משבעה העממין, שאין בינינו וביניהם מלחמה, ורועי בהמה דקה מישראל בארץ ישראל בזמן שהיו רוב השדות של ישראל וכיוצא בהן, אין מסבבין להם המיתה ואסור להצילם אם נטו למות, כגון שראה אחד מהם שנפל לים, אינו מעלהו אפילו אם יתן לו שכר.
⁴⁰ עי' לעיל הערה. **Error! Bookmark not defined.**

חובל בחבירו

פייסו, וכיוצא בדברים אלו, עובר על לא תעמוד על דם רעך(ב)4241:

(⁴¹) או שישכור אחרים - מיהו אם יש לו ממון להציל עצמו חייב לשלם לחבירו (סמ"ע), הפודה חבירו מן השביה, חייב לשלם לו אם אית ליה לשלם, ולא אמרינן דהוא מבריה ארי מנכסי חבירו, וצריך לשלם לו מיד, ולא יוכל למימר אני ציית לך דין (ש"ך בשם הרמ"א יו"ד רנב סי"ב), ואפילו אם אמר אל תוציאו הוצאות, שאני רוצה למות על קידוש ה', עכ"ז צריך לשלם על זה שהוציאוהו (פ"ת בשם הבית יעקב), אחד שנהרג בדרך ונודע מי הוא הרוצח ויכולין להנקם ממנו אם אחד מקרובי הנרצח יבקש דין עליו, הא ודאי דיש לכופף לקרובו של הנרצח שיהא רודף אחר הרוצח להעמידו בדין, כי מצוה מוטלת על גואל הדם להמית הרוצח, ואם אין הוא עצמו יכול להמיתו אם לא ע"י אחר ע"י הוצאת ממון, צריך להוציא ממנו על זה ככל מצות עשה שבתורה. ועד היכן מיקרי גואל וקרוב, נראה דאין שיעור לדבר, אלא כל שאין קרוב יותר ממנו והוא ממשפחת אביו שראוי ליורשו, מיקרי גואל ומוטל עליו מצוה זו להנקם מן הרוצח. ומ"מ נראה דאין לחייבו שיוציא יותר מהרגילות, והיינו מה שהוא חוק קבוע ליתן לשופטים ושוטרים ולסרדיוט הדן אותו צריך הוא ליתן, אבל אם יצטרך להוציא שכר מליצים ושאר ענינים וכיוצא, ודאי דאין לחייבו, ואותן הוצאות היתרים יתנו מן הקהל כדי לגדור הפרצה, שאם ח"ו לא יהיו נוקמין מן הרוצח יהיה דמן של בני ברית ח"ו כהפקר. וכן נהגנו פעמים הרבה ועשינו עם פרנסי הדור שהיו מעמידים גואלים לרדוף אחר הרוצחים, ואפילו לפעמים שהיינו יודעים שלא נוכל להוציא מכח אל הפועל להנקם מן הרוצח אפ"ה היינו מעמידים גואלים לרדוף אותם בדין כדי שיהא מפורסם שאין דמן של בני ברית הפקר (פ"ת).

(⁴²) עובר על לא תעמוד כו' - וצריך אפילו להכניס עצמו בספק סכנה עבור זה, שהלה ודאי והוא ספק (סמ"ע), וי"א שאין צריך להיכנס לספק סכנה, אולם צריך לשקול הענין היטב אם יש בו ספק סכנה ולא לדקדק ביותר⁴³ (פ"ת).

⁴¹ בנו של ראובן התקלקל והתנזר, ובמקום שהיה, השתדל כמה צדיקים להצילו, והחביאוהו ג' ימים, והוציאו הוצאות, וחזר הבן לנצרות, ותובעים הצדיקים את האבי הבן לשלם הוצאותיהם. אין אבי הנער חייב לא בדיני אדם ולא בדיני שמים אפי' שוה פרוט' עי' לעיל סי' רסד ס"ד: ירד להציל ולא הציל, אין לו אלא שכרו הראוי לו, הרי שאפי' במקום שאין אדם חייב להפסיד ממנו כדי להציל ממון חברו והפסיד ממנו כדי להציל חבירו אם לא הציל אין לו אלא שכרו וק"ו במקום שאדם חייב להציל את חברו בין בגופו בין בממונו עאל"ו שאם הוציא ולא הציל שאינו חייב לשלם ומנין אתה אומר כן שחייב אדם להציל את חברו בין בגופו בין בממונו וכו' הרואה את חברו שטובע בנהר או חיה גוררתו או לסטין באין עליו שהוא חייב להצילו בנפשו תלמוד לומר לא תעמוד על דם רעך וכו' חזר על כל הצדדין שלא יאבד דם רעך אפי' לטרוח ולשכור שכירים להציל ואם להציל דם חברו חייב לטרוח בין בגופו בין בממונו להצילו בנפשו מני שחת עאל"ו שחייב וא"כ כיון שמצינו שבמקום שאינו חייב להציל אם טרח והוציא כדי להציל ולא הציל אין לו אלא שכרו במקום שהחוב מוטל עליו להציל ועובר עליו אם לא טרח' להציל שנמצא שמה שטורח ומוציא אינו טורח בשביל חברו לבד אלא בשביל עצמו ג"כ להציל עצמו חובו שחייב לו יתברך ולא עוד אלא ששכרו גדול עד מאד וכו' והנצול חייב לפרוע למציל מה שהוציא שאין אדם מחוייב להציל נפש חברו בממונו היכא דאית ליה ממונא לניצול אבל דוקא הנצול הא אם לא נצול אינו חייב היינו הנער עצמו אם היה נצול, היינו אומרים אם היה לו ממון היה חייב ליתן למצילו מה שהוציא, ואם לא היה לו באותה שעה, היה פטור. ועוד שזה שהיה בעונות משומד לכל התורה כלה לא אביו ולא הם היו חייבים לפדותו עד שיהיה גלוי וידוע בודאי ששב בתשובה שלמה וא"כ הניחו מעותיהם על קרן הצבי (רשד"ם י"ד רד).

⁴² ראובן נחלה במחלת סרטן, והתארס לבחורה, מי שיודע חייב להודיע לבחורה משום לא תעמוד על דם רעך, וכן יש בזה משום לפני עור אפילו בשב ואל תעשה (חלקת יעקב ח"ג סי' קלו, אה"ע עט). ועי' לעיל הערה. **Error! Bookmark not defined.**

⁴³ עי' מ"ב סי' שכ"ח סק"ט שהכריע כפ"ת נגד הסמ"ע. כאן מקור ההלכה אם חייבים לתרום כליה במקום שהמקבל ימות, אבל להציל אותו מדיאליזה, קשה מאד לומר שיש מצוה או חיוב, מידת חסידות ומדה טובה כן. ובמקום ביטול תורה רואה אני מקום, אבל במקום של נוחיות של החיים, קשה מאד לחייב.

עי' שמחות פ"ח ה"ח: וכשנאחזו רבן שמעון ורבי ישמעאל וגזרו עליהן שיהרגו, היה רבי ישמעאל בוכה, ואמר לו רבן שמעון ברבי, בשתי פסיעות אתה נתון בחיקן של צדיקים ואתה בוכה, אמר לו וכי בוכה אני על שאנו נהרגין, בוכה אני על שאנו נהרגין כשופכי דמים וכמחללי שבתות, אמר לו שמא בסעודה היית יושב, או ישן היית, ובאתה אשה לשאול על נדתה ועל טומאתה ועל טהרתה, ואמר לה השמש שהיית ישן, והתורה אמרה אם ענה תענה אותו, ומה כתיב אחריו, וחרה אפי הורגתי אתכם בחרב. ועי' מהרש"ם ח"ב סי' רי: הא דפ"ח דשמחות היינו משום אלמנה ויתום לא

חובל בחבירו

סימן תכז – מצות עשה להסיר כל מכשול שיש בו סכנת נפשות ועשיית מעקה לגנו:

(א) מצות עשה לעשות אדם מעקה לגנו(א), שנאמר (דברים כב, ח) ועשית מעקה לגנך, והוא שיהיה בית דירה, אבל בית אוצרות ובית הבקר וכיוצא בהן, אינו זקוק לו(ב):

(כ) מצות עשה לעשות אדם מעקה - ומברך אקב"ו לעשות מעקה. ואם אחר עושה המעקה מברך העושה על עשיית מעקה (רע"א). אם גוי עושה עבורך מעקה אפשר לברך מב' סיבות, א' אם הוא פועל, וכיון דפועל גופו קנוי לב"ה לגמרי חשיב ידו כיד ב"ה ממש, ועוד אפילו אם הוא רק שליח, אפשר לברך, שאפילו שאין שליחות לגוי, היינו דווקא כאשר הדבר צריך לשליחות, כמו תרומה וגויטין, אבל אין צורך של שליחות במעקה, ואפילו אם אחר עושה שלא מדעתו אפשר לברך, וה"ה גוי (רע"א בשם המחנ"א), צריך לברך אשר קדשנו במצוותיו וציונו לעשות מעקה, ומברך ג"כ שהחיינו, וי"א דאין מברכים שהחיינו. ודוקא בעושה מעקה לגנו מברך, אבל בעושה חוליא או כיסוי לבורו דלקמן סעיף ז' אינו מברך. מי שרוצה לעשות מעקה ע"י אומן גוי יכול לברך עליו, דשפיר יכול לברך כיון דיד פועל כיד בעה"ב, היינו בפועל יום, אבל בקבלן, הקבלן מברך (פ"ת).

(ג) אינו זקוק לו כו' - מי שיש לו חזקת שימוש שטיחת בגדים וכיבוס וטיוול בגג חברו נסתפק לי אם יהיה חיוב עשיית מעקה בגג זה מי חייב לעשות המעקה, כיון שאין לו שם תשמיש בית דירה אינו חייב במעקה (ש"ך בשם המבי"ט).
(ב) כל בית שאין בו ד' אמות על ד' אמות(ג) פטור ממעקה:

(ג) שאין בו ארבע אמות כו' - שאז אינו בית תשמיש ואינו ראוי לדירה (סמ"ע).
(ג) בית של שני שותפים חייבים במעקה(ד), שנאמר (שם) כי יפול הנופל ממנו לא תלה אלא בנופל, אם כן למה נאמר גנך, למעט בתי כנסיות ובתי מדרשות לפי שאינם עשויים לדירה(ה):

(ד) של שני שותפין כו' - ובשותף עכו"ם י"א דחייב, אמנם יש מקום לחלוק (ש"ך).
(ה) לפי שאינם עשויים לדירה - ואפילו המחייבים בית בקר ובית אוצרות במעקה, מ"מ מודים בבתי כנסיות ובתי מדרשות שפטורים, שאינו "גנך" (סמ"ע).
(ד) היתה רשות הרבים גבוה מגגו(ו), אינו זקוק למעקה, שנאמר (שם) כי יפול הנופל ממנו(ז):
(ו) רה"ר גבוה כו' - פירוש, ויש לחוש שיפלו מרה"ר ע"ג הגג (סמ"ע).
(ז) שנאמר כי יפול הנופל ממנו - פירוש, ודרשו רז"ל ממנו ולא לתוכו (סמ"ע).
(ח) גובה המעקה אין פחות מ" טפחים(ח) כדי שלא יפול ממנו הנופל, וצריך להיות המחיצה חזקה כדי שישען אדם עליה ולא תפול:

תענון שמצער את האדם להמתין ועל כל צער שמצערין את האדם איכא לאו זה וכו' אבל מ"מ בעובדא דמס' שמחות בודאי הוא רק מילי דחסידי כמ"ש חז"ל וסביבנו נשערה מאוד וגו' עי' אה"ע סי' פ ס"ב: פסקו לה [לאשתו המנתקת] מזונות הראויים לה, והרי היא מתאוה לאכול יותר, או לאכול מאכלות אחרות, יש מי שאומר שאין הבעל יכול לעכב מפני סכנת הולד, שצער גופה קודם. ויש מי שאומר שיכול לעכב, ע"כ. פי' צער גופה קודם אפי' ספק סכנה לולד. אין חיוב לצער א"ע בשביל צער חבירו וכו' ע' בס' חסידים סי' תרצ"ט דמצוה להדיוט לומר הרגוני ולא יהרג ת"ח א"כ צער ת"ח גדול ג"כ מצער הדיוט ולכן אין שום צד לומר שיחויב ת"ח לצער א"ע בכדי שלא יצטער האחר (מהרש"ם שם), ועי' לעיל הערה 32.

האי דינא הכי אם שניהם שוים במעלה כגון שניהם ת"ח או ע"ה ומכ"ש אם המציל ת"ח והניצל ע"ה דאינם רשאים להכניס עצמם אפילו בספק וההצלה ודאי ולא איכפת לן בספק או בודאי בזה וכו', אך אם המציל אינו ת"ח כמו הניצל אז נלע"ד דמותר להכניס עצמו אבל אינו מחויב אם לא ממדת חסידות אם ירצה וכו' ועי' יו"ד סי' רמ"ב, דאם היה הוא ואביו או רבו בבית השביה הוא קודם לכולם ואף את"ל דאם רוצה לפדות רבו כו' שהרשות בידו אלא שאינו מחויב וכו' עכ"פ מוכח דמכ"ש דאינו מחויב להכניס עצמו לסכנה אפילו בשל רבו והוא ק"ו מה התם שנתפוס כבר ואעפ"כ הוא קודם להצלה עאכ"ו שאינו מחויב להכניס מתחילה (יד אליהו מג).

אמנם בענין לעשות ניתוח, הרי כל דבר שיש בו חשש סכנה, כל דדשו בה רבים, אין בו איסור, מטעם שומר פתאים ה', עי' שו"ת הרשב"א ח"א סי' תיג, תרה"ד ריא, שלמת חיים יו"ד עט, ערה"ש יו"ד רסג ס"ד, שלט ס"ט, אג"מ יו"ד ח"ב סי' מט, סי' צז.

חובל בחבירו

(ח) מעשרה טפחים - משמע מכל סביבו (סמ"ע).

(ו) כל המניח גנו בלא מעקה ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה, שנאמר (שם) ולא תשים דמים בביתך⁴⁴:

(ז) אחד הגג ואחד כל דבר שיש בו סכנה וראוי שיכשול בה אדם וימות, כגון שהיתה לו באר או בור בחצירו, בין שיש בו מים שאין בו מים, חייב לעשות חוליא גבוה י' טפחים או לעשות לה כיסוי, כדי שלא יפול בה אדם וימות:

(ח) וכן כל מכשול שיש בו סכנת נפשות, מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה, שנאמר (דברים ב, ט) השמר לך ושמור נפשך, ואם לא הסיר והניח המכשולות המביאים לידי סכנה, ביטל מצות עשה ועובר בלא תשים דמים(ט):

(ט) ועבר בלא תשים דמים - מצות עשה מדבריהם ללוות אורחים, ואמרו רז"ל כל מי שאינו מלווה כאילו שופך דמים, וכופין ללויה כדרך שכופין לצדקה, והאידנא אין נוהגין ללוות אלא עד השער או לכל הפחות ד' אמות (סמ"ע), האידנא תלמידי חכמים מחלו ע"ז, ויש לילך עמו או עם חבירו עד השער (ט"ז).

(ט) הרבה דברים אסרו(י) חכמים מפני שיש בהם סכנת נפשות וקצתם נתבארו בטור י"ד סימן קטז, ועוד יש דברים אחרים ואלו הן, לא יניח פיו על הסילון המקלח וישתה, ולא ישתה בלילה מהבארות ומהאגמים שמא יבלע עלוקה והוא אינו רואה. הגה: וכזכרתי לזכרם לכו סימן קיו זיכרה לעה וע"ס:

(י) הרבה דברים אסרו כו' - מדכתיב השמר לך ושמור נפשך מאד (סמ"ע)⁴⁵.

(י) כל העובר על דברים אלו וכיוצא בהם, ואמר הריני מסכן בעצמי ומה לאחרים עלי בכך או איני מקפיד בכך מכין אותו מכת מרדות, והנזהר מהם עליו תבא ברכת טוב:

i מהר"י וי"ל קסח.

ii תרומת הדשן רי"ח.

iii סנהדרין מו ע"ב, ב"ק פא ע"ב, רמב"ם הלכות רוצח פ"א הי"ד.

⁴⁴ עכ"ז אין איסור לעלות על גג המחוייב במעקה ולא עשה לו מעקה. דנראה כי התורה חייבתו לעשות מעקה לגגו אבל לא אסרתה לעלות על גג המחוייב במעקה ואין לו מעקה (בצל החכמה ח"ד סי' קיח).

⁴⁵ יש לעיין בזה, ועי' בהגר"א ז"ל: פ"ה דברכות (לב ע"ב), ע"כ. הרי הפסוק היא (דברים ד ט-י): רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך והודעתם לבניך ולבני בניך. יום אשר עמדת לפני ידוד אלהיך בחרב באמר ידוד אלי הקהל לי את העם ואשמעם את דברי אשר ילמדון ליראה אתי כל הימים אשר הם חיים על האדמה ואת בניהם ילמדון. ועי"ש פסוק טו: ונשמרתם מאד לנפשתיכם כי לא ראיתם כל תמונה ביום דבר ידוד אליכם בחרב מתוך האש. והרי הפסוק לא מדבר על שמירת הגוף. אמנם ז"ל הגמ' ברכות: תנו רבנן: מעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל בדרך, בא הגמון אחד ונתן לו שלום ולא החזיר לו שלום, המתין לו עד שסיים תפלתו. לאחר שסיים תפלתו אמר לו: ריקא, והלא כתוב בתורתכם רק השמר לך ושמור נפשך וכתוב ונשמרתם מאד לנפשתיכם, כשנתתי לך שלום למה לא החזרת לי שלום? אם הייתי חותך ראשך בסייף מי היה תובע את דמך מידי. מדברי הגר"א וכן הסמ"ע רואים, שעל אף שזה תירוש להציל החסיד מרציחה, עכ"ז נפסק להלכה, אמנם נראה שכל זה רק מחייב לענין דברים שיהרגו אותך הרגע, ולא דברים לא בריאים, וכן נראה מיר"ד, וצ"ע.